NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVIII. ÉVFOLYAM. 1897. MÁJUS—JUN. V-VI FÜZET.

Dr. HERICH KÁROLYNÉ.

Letünő félben levő századunkat talán semmiért sem érte annyi gáncs, mint asszonyai miatt. Immár szálló ige lett a «századvégi nő», a ki ideges, élvvágyó, munkátlan és pazarló. Sokszor joggal, többször jogtalanul annyi rosszat mondanak rólunk irók, filozófusok, orvosok és kulturpolitikusok egyaránt, hogy szégyenleni kellene asszonyi voltunkat, ha nem lennének a jelenben is — mint voltak a multban — asszonyaink, a kikre büszkén hivatkozhatunk, nemcsak mert nemünknek díszére válnak, hanem mert kiválók az egész emberiség kiválóságai között is.

Lehetnek — s pirulva valljuk be vannak — ideges, törékeny asszonyok, kik csupán önző örömeik kielégítésére gondolnak; kik visszarettennek a kötelességek teljesítésétől, a komolyabb foglalkozástól s kik nem ismernek határt hiúságuk kielégítésében. Vannak ilyen asszonyok kétségtelen. Épen azért jól eső örömérzettel telik meg szivünk, ha ezek mellett olyan nőkre esik tekintetünk, kik a jócselekedetek gyakorlásában, az önfeláldozó nemes munkában soha ki nem fáradnak; kiknek egyetlen szenvedélyük a szép iránt való határtalan lelkesedés s egyetlen vigasztalásuk a mások könyeinek letörlése; kik nemcsak anyagi javakat áldoznak, hanem szeretetük és gyöngédségük mérhetetlen kincseit pazarolják el az emberszeretet oltárán.

Az ilyen nemes idealizmus által áthatott «századvégi asszonyok» közé tartozik özvegy Herich Károlyné született Kammer Karolina, a Mária Dorothea Egyesület és a most alakult «Háztartási Egyesület» alelnöke. Asszony, gyönge asszony, ki reggeltől estig másokért dolgozik, ki nyugodtan jár-kél, könyörög, rábeszél, meggyőz, tanácskozik és intézkedik a közjóra irányuló százféle

ügyben, a nélkül, hogy türelmetlen kapkodással a sikert veszélyeztetné, a nélkül, hogy egyéniségének előtérbe állítása által az ügytől bárkit elidegenítene. Asszony, ki a családéletben találta mindig minden boldogságát, de ki családi gyászában a jótékonysághoz és a munkához fordult vigasztalást keresni, kinek nemes szerénysége retteg a nyilvánosságtól; de ezt az idegenkedést is áldozatul hozza s a legkomolyabb munkát fejti ki humánus és kulturális intézményeink érdekében.

Asszony, szép fiatal és szeretetre méltó asszony, kinek nincsenek irigyei, csak bámulói és barátai; mert soha külsőségekkel csillogni nem akar, s a fővárosi társas életben elfoglalt előkelő állását és kedveltségét egyénisége benső értékének köszönheti. Érzi, tudja jól, hogy nem áll egyedül nemes törekvéseivel, s épen az a legnagyobb boldogsága, hogy a jók által megértve, velük karöltve, annál nagyobb sikerrel fáradhat az emberiség javára.

Azok közé az asszonyok közé tartozik, kik a nőt a házi tűzhely mellett munkálkodva szeretik látni, mert tudják, hogy a nő csak ott lehet igazán boldog. Azért minden erejével azon van, hogy a nőknek oly foglalkozást és olyan képzettséget szerezzen, mely őt a házi tűzhely jóltevő melegénél tartja, a családélettől meg nem fosztja. Ezért fejtett ki már évekkel ezelőtt a nőipar-egyesületben nagy tevékenységet; (az állami nőipariskola felügyelő-bizottságának jelenleg is buzgó tagja) ezért fárad a házi- és népipar érdekében ma is szakadatlanul.

Gyarmathy Zsigáné a «Kalotaszegi varrottasok világából» vett «Tarka képei» közé ragyogó színekkel rajzolta be Herich Károlyné képét. — «Fáradtságot nem ismerve segítette ő diadalra juttatni a varrottast» — irja Gyarmathyné — «és munkáján áldás van, sok szegény kalotaszegi leány áldása».

Áldás van Herich Károlyné minden munkáján, mert ő egész szívvel, egész lélekkel dolgozik. Családja rajong érte, mert önfeláldozása határt nem ismer, s a szenvedőket megvigasztalni, a munka javarészét magára vállalni, gyermeket, beteget ápolni a családban mindig az ő önkényt vállalt feladata. Hogy pedig csak legközelebbi nyilvános nagy munkáját említsük, a kiállítási nép-

HERICH KÁROLYNÉ.

konyha fényes sikerét nagy részben az ő tehetségének, az ő tevékenységének köszönheti.

De olvasóinkat s általában a magyar tanítónőket elsősorban az a munka érdekli, melyet a legodaadóbb szeretettel a tanítónők javára a Mária Dorothea Egyesületben végez.

Tizenkettedik éve ügyvivő alelnöke az egyesületnek, s mindazért, a mit az egyesület eddig elért, György Aladár és Zirzen Janka után elsősorban Herichnének tartozunk köszönettel. Mily buzgósággal és hozzáértéssel vezeti az egyesület ügyeit, mily fáradhatatlanul gyüjt, gyarapít, alkot arról, a «Tanítónők Otthona» tanuskodik, mely ez idő szerint 12 elaggott, vagy hely nélküli tanítónőt képes befogadni. És hogy a szegény öreg tanítónők sorsáról mily gyöngéd szeretettel gondoskodik, hányszor segíti meg a hozzá fordulókat, hányszor eszközöl ki érdekükben másoktól segélyt vagy erkölcsi támogatást, arról hálás szívvel beszélnek az «Otthon» lakói és sok szegény, beteg, felsegélt tanítónő széles e hazában.

Pedig hányan maradnak segély nélkül, hányan «Otthon» nélkül az egyesülethez folyamodók! Herichné tudja jól! Azért legfőbb törekvése, hogy az egyesület megerősödve, jótékonyságát szélesebb körben gyakorolhassa. Azért van minden erejével azon, hogy az «Otthon» kibővítve több szegény tanítónőnek adjon teljes, állandó ellátást s még többnek szolgálhasson ideiglenes szállásul. Már-már remélhette, hogy az építésbe az egyesület ez évben belekezdhet, — a közgyülés fel is hatalmazta a választmányt rá — de fájdalom le kellett mondania e szép terveiről. A főváros 5000 a vall. és közoktatási kormány szintén 5000 frtot adott az épület kibővítésére. A megindított gyüjtésekből ezenkívül 12—13 ezer frt folyt be; de még ez mind nem elég; nagy kölcsönökkel kellett volna megterhelni az egyesületet az építkezések miatt. A választmány tehát bölcs mérséklettel elhalasztotta az építést a jövő évig. Pedig mennyit szenvednek az otthontalanok egy hosszú év alatt! Minden késedelem fokozza a szenvedéseket, gátolja az egyesületet a jótékonyság nagyobb mértékű gyakorlásában.

Magyar tanítónők! segítsetek enyhíteni a kartársak szenve-

déseit. Siettessétek filléreitek beküldésével, gyüjtések eszközlésével az épitkezések megkezdését, az «Otthon» kibővítését. Segítsetek Herichnének, ki elől jár a munkában s az áldozatokban, hogy nagygyá, erőssé és hatalmassá tehesse az egyesületet, a mi egyesületünket, melynek fejlődése a mi erőnket, a mi összetartozásunkat, a mi dicsőségünket fokozza. Mi önmagunkért teszszük, ő érettünk fárad; de eme vállvetett munka áldásait késő nemzedékek öreg és beteg tanítónői is hálás szívvel fogják élvezni.

Azért a nagy szeretetért, melylyel Herich Károlyné a *tanítónők egyesületét* felkarolta, csak azzal róvhatjuk le köszönetünk adóját, ha saját ügyünket, melynek ő lelke, nemes ösztönéből pártfogója lett, az ő szellemében diadalra segítjük.

Budapest.

Sebestyénné Stetina Ilona.

ISKOLAI FEGYELEM ÉS KÖZERKÖLCS.

(Folytatás.) *

A fegyelemre általában legfőbb hatással van a tanító egyénisége. A mennyire lehet a legkiválóbb egyéniségű, testileg-lelkileg ép, erőteljes, munkás, egyszerű leányokat kellene kiválogatni tanítónőknek; tudva, hogy mindenik esetleg több nemzedék sorsát fogja kezében tartani. És mit látunk ma? A pályázók közül gyakran mellőzik a rátermett egyéneket, s a protekczió emel kegyelteket, rokonokat vagy más érdekből pártfogoltakat a tanítónői állásokra. Ezért aztán néha laza erkölcsű, hiú, czifra nők profanizálják az iskolát s rontják az iskolai fegyelmet.

Tudjuk azt, hogy egy a rendestől eltérő ruhadarab a tanítónőn már milyen feltünést kelt, főleg a még kellőleg nem fegyelmezett iskolában, ha pedig a tanítónő piperézi magát, felborzolja haját, ékszereket rak: akkor százfelé tereli a növendékek figyelmét s ő sem kívánhatja meg szigorúan, hogy azok simára fésülködve, pirosra mosdva, egyszerű ruhában, minden ékszer nélkül jelenjenek meg, a mi egy fegyelmezett iskolának elengedhetetlen követelménye.

Nemcsak az iskolában, hanem életmódjában is kifogástalannak kell lenni a tanítónőnek. Minél becsültebb a társadalomban, annál jobban fog tudni fegyelmezni az iskolában. Ma már a kis leányoknak is nagyobb a látó körük, mint azelőtt; sokat hallanak, látnak, sokat olvasnak. A sajtószabadság pedig nem respektálja a tanító egyéniségét sem. Közlik a lapok a tanügyi hatóságok referádáit, dicséreteit vagy kifogásait, esetleg a tanító ellen indított fegyelmi eljárás részleteit is, sőt vidéki lapocskák nem átal-

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

lanak profán kezekkel benyúlni az iskola beléletébe is.* Ha pedig a növendékek tudomásul veszik a tanító hibáját, vége az iskolai fegyelemnek.

Az iskolai fegyelemnek fontos kelléke a tanító szellemi ébersége is. Ez azt jelenti, hogy ha a tanító jól akar fegyelmezni minden gondolatával, egész lelkével jelen legyen az iskolában. Mint a hogy a muzulmán megmosdik s leveti saruit, mielőtt a mecsetbe lép; úgy a tanító vesse le az iskola küszöbén minden előítéletét, gondját, szenvedélyét s aztán lépjen be, hogy éber lehessen. Ott legyen éles szeme minden tanítványán, pillanat alatt vegye észre, hogy egészségesek-e, tiszták-e, rendesek-e. Mielőtt megkezdi tanítását, követelje meg, hogy mindenkinek szeme reá legyen irányozva, hogy aztán a tanítás egy a tanítványaival együtt folytatott közös szellemi munka legyen, melyben a bárki részén történő hanyatlást, figyelmetlenséget rögtön észre kell vennie. Ha pedig így követik a gyermekleányok a tanítónő lelkének szárnyalásait, akkor akár már suggerálhat nekik, könyedén felvétetheti lelkükbe a benyomásokat, ismereteket. És megtanítja a gyermekleányt arra, a mit ma oly kevés nő tud: a hallgatás erényére.

Szellemileg éber azonban csak az a tanítónő lehet, ki szereti hivatását s kinek legfőbb gondja az iskola. Ellenkező esetben tanítói eljárása egyhangú, figyelmetlen, türelmetlen s akkor már nem tudja magához emelni tanítványai lelkét. Ilyennek aztán

* Egy példával szolgálhatok illusztrálásul. Csak a napokban történt egy vidéki városban, hogy egy polgári iskolai növendék egy vele ugyanazon udvarban lakó fiutól egy ilyen című iratot kapott: «A szerelem kis kátéja». Ezt az a tanuló elhozta az iskolába s megmutatta egy osztálytársának, az osztálytárs otthon ujságiró bátyja előtt említést tesz ama iratról s attól megbizást kap, hogy írja le számára azt a kis kátét, melyben mindenféle léhaság mellett a szerelem, csók, öngyilkosság stb. volt definiálva. Az így csempészett dolgot aztán az illető ujságiró egész terjedelmében kinyomatta a napi lapban az összes iskolai növendéknek s a nagyközönségnek épülésére; a helyett, hogy tudomására hozta volna a dolgot az intézet vezetőségének és a helyett, hogy segített volna a gyomot kiirtani, tovább plántálta azt.

erősebb fegyelmi eszközöket kell használnia, már pedig oly tanító ki nagyon lármás tanítványaival szemben, nem jó fegyelmező; mert indulatos kitörések által megfélemlíthetők a gyermekek, de igazi, tartós fegyelemre nem szoktathatók.

Fegyelmezésnél még inkább kell a tanítónak változatosságra törekedni, mint a tanításnál, melynek tárgya úgy is mindig változik. Tanítói tapintat, belátás, ötlet, leleményesség sőt gyakran a furfang is ezer változatot adhat a pedagógiai eljárásnak, ezer fogást teremt alkalomadtán, melyek az ujság ingerével is hatnak a gyermekre, sőt gyakran meg lepik és határozott eredményt eszközölnek. Ez a változatosság nem éppen a jutalmazás és büntetésekre vonatkozik, melyeket a jó fegyelmező vajmi ritkán használ (utóbbiakat a törvény elég részletesen elő is írja); hanem a megszólításban, figyelmeztetésben, intésben, óvásban, tanácsban, elismerésben, minden tanítói eljárásban nyilatkozzék az, mert az egyhangúság megszokottá, unottá, hatástalanná teszi a fegyelmi eszközöket.*

Általában sok szószaporítás és demonstrácziő nélkül igyekezzék a tanító fegyelmezni. Gyors, biztos és mindenki által érthető eljárást kövessen, melyet nem a rokon- és ellenszenv, hanem szigorú igazságérzet vezérel. Minden olvasmánynál vagy tantárgynál, minden érzékeny prédikácziónál jobban hat a gyermek igazságérzetére a tanítónak tapasztalt igazságossága.

Lássuk már most, mit kivánhat a helyes iskolai fegyelem a növendékek részéről?

Mindenek felett tiszteletet a tanító személye iránt. A gyer-

* Tartozom bevallani, hogy egy esetben egyhangúság által szoktam hatást elérni: Jellembe vágó dolognak tartom, ha a leány nem készült leczkéjére s a jó szerencsére számítva, azt be nem jelenti; csak akkor mondja meg, mikor felszólítom a felelésre. Azt mondom neki: «A tisztesség úgy hozza magával, hogy ha valamely ok miatt leczkénkre nem készülhettünk: azt tanóra előtt be kell jelentenünk». Kijelentem, hogy ezt a mondást mindenki írja le magának és tanulja meg. Következő ilyen alkalommal már nem én mondom el azt, hanem valamely tanulóval mondatom. A tanév harmadik hónapjában már nincs szükség az elmondására.

meknek a tisztelet adásra már a szülei házban kell alapokat nyernie a szülők tiszteletében. Ha napjainkban meglazult a családban a fegyelem: egy okkal több, hogy az iskolában szigorú tiszteletadásra szokják a leány. A tanító és szülők iránt való tiszteletet, alázatosságot könnyű lesz kiterjeszteni a királyra, a törvényhozóink, nagyjaink s az öregebbek és föllebbvalók iránti tiszteletre, a mi nélkül nem lehet rend és csend egy iskolában, de még egy országban sem.

A tiszteletadással szorosan összefügg az engedelmességre való szoktatás. Ez a fegyelem főeleme, ez minden erénynek alapja. Már Diesterweg megmondta: «A tanuló föltétlen engedelmessége a tanítóval szemben, következményeiben mérhetlen fontosságú nemcsak a tanítás czéljainak elérésében, hanem a tanuló egész jövendő életére, az egész államra». Ki korán engedelmességhez szokik: tudni fog uralkodni szenvedélyein, bele találja magát az élet minden körülményeibe s lesz ereje a bűnre szolgáló alkalmak kikerülésére. Az a tanuló pedig, ki az iskolában szófogadatlan tanítója iránt; merész, tekintélyt nem ismerő, zabolázatlan eleme lesz a társadalomnak.

Ime az iskolai fegyelem hatása a közerkölcsökre; tőle függ, hogy évről-évre egy sereg közveszélyes elemet bocsát-e a társadalomba, elősegítvén annak bomlását; vagy szelíd, engedelmes, törvénytisztelő nemzedékkel népesíti-e évről-évre a családi tűzhelyeket, a közéletet. Igen, a törvénytiszteletet is az iskolában kell megtanulni a gyermekeknek az iskolatörvények tiszteletében. Minden iskolának megvannak a maga törvényei, melyeket év elején ünnepélyesen felolvasnak, a tantermekben ki függesztenek, sőt rendes iskolában nyomtatott példányokban a növendékek kezébe adják. Hanem aztán szent és megmásíthatatlan legyen ennek a törvénynek minden paragrafusa és szigorúan hajtsák végre, hogy a leányok tiszta fogalmat nyerjenek a törvényekről s azoknak engedelmeskedni szokjanak. Akkor majd tisztelni fogják az erkölcsi világ szabályait és törvényeit, betartják majd a polgári törvényeket, alkalmazkodni fognak a ház rendjéhez, a családfentartó kívánságaihoz; alávetik majd magukat a fennálló társa-

dalmi rendnek is, a mi nélkül senki sem élvezheti békén a társadalmi élet áldásait.

Ugyancsak a helyes fegyelmezés útján szoktathatók a leányok nyiltszivüségre, szolgálatkészségre, békeszeretetre. Ez utóbbi két tulajdon a leánynak társaival való viszonyából ered, melyre a tanítónak igen nagy figyelemmel kell lennie. Az iskola kis társadalmában krisztalizálódnak a jövendő társadalom fogalmai, szokásai. A fegyelemhez tartozik tehát, hogy a növendékek egymást szeressék, becsüljék, egymásról helyes itéletet alkossanak, egymás magánügyei iránt diszkrecziót tanusitsanak, tiszteljék egymás tulajdonát, egymás érdemeit készségesen, örömmel elismerjék, egymás hibáit pedig ne firtassák. Mennyi irigység, pletyka, rágalom, veszekedés magvait hinti el az olyan iskola, melynek fegyelme nem terjed ki kellő gondossággal erre a szempontokra. Ellenben az ily irányban lelkiismeretesen vezetett leányok elfogulatlan, helyes itéletükkel, egymás tetteinek igazságos elbirálásával, a valódi érdem iránt való lelkesedésükkel tisztitólag, jó tettekre buzdítólag hathatnak a társadalomban is, nagyban hozzájárulnak egy finomultabb, méltányosabb világnézlet keletkezéséhez; mert régen be van bizonyítva, hogy «a társadalmi erényeket s erkölcsöket a nők teremtik».

Aztán ha megtanulja a leány az iskolaélet folyamán, hogy mindenkivel szemben egyenlő mértéket kell használnia, hogy mindenki annyit ér csak, a mennyi érdeme van, akkor talán jövendőben megváltozik a ma uralkodó ferde felfogás, mely az embert czifra ruhája s pénzes zsákjai meg születése után itéli meg s a társadalmi osztályok közé emelt válaszfalakkal hátráltatja hazánkban a magasabb rendű társadalmi élet kifejlődését.

A mire pedig legjobban meg kell szoktatni az iskolai fegyelemnek a leányokat: az a szorgalom, a munkásság. Ha szereti a leány a munkát, soha sem fogja magát unni s nem idézi fel a bűn kisérteteit. Friss testi és szellemi munka megőrzi az erkölcsök tisztaságát, azért a restséget az iskolában semmi szin alatt tűrni nem szabad. «Mint a por a szép festmény színét, fényét, a rozsda a vas erejét, keménységét, úgy veszi el a henyeség

az ifju testnek üdeségét, erejét, az ifju lényének egész varázsát. Kitartó szorgalom legbiztosabb út az erényhez, henyeség a bűnhöz».

Nem régen szót emelt a legfőbb tanügyi hatóság egy budapesti iskolaszék ellen, a miért kerületében felsőbb leányiskolát állított; úgy vélekedett, hogy az iskola által a női proletarizmust, esetleg erkölcstelenséget fogják növelni. Első pillanatra meglepő ez a nyilatkozat, mert tudvalevő, hogy a műveltség csak tisztíthatja az erkölcsöket. De ha meggondoljuk, hogy a szegényebb néposztály sok leánya csak azért kivánkozik az iskola magasabb osztályaiba, hogy kiragadja magát alacsony helyzetéből, hogy kényelmesen élhessen; kivonja magát a házi gond és munka alól; az iskolában pedig nem dolgozik, nem figyelmez nem tanul, szórakozott, csinyeken, kalandokon töri fejét, elvesztegeti legszebb munkaidejét és munkaerejét, ha mindezt meggondoljuk: megértjük, hogy az illető felsőbb leányiskola csakugyan veszélyessé lehet a közerkölcsökre. És ilyen gyom minden iskolában megteremhet és nagy gondal irtandó.

Ha a fegyelem összes eszközei nem bírják a tanulót munkásságra indítani, akkor annak a tanulónak az iskolában helye nincs. Persze az iskolaköteles korúaknál még a tanulók többségének legszentebb érdekében is nehéz, csaknem lehetetlen ez elvet végrehajtani; de már a polgári és felsőbb leányiskolákban, vagy épen tanító-képzőkben s egyéb szakiskolákban nem lenne szabad megtűrni a munkátlan leányt, mert a dologtalanság az erkölcstelenség dajkája; viszont csak az a leány fogja hivatását, kötelességét hiven teljesíteni, a melyik az iskolában lelkiismeretes, pontos munkához szokott.

Nem bukott még el leány, ki dolgozni szeretett. A munkaszeretet s becsületesség fogalmait össze lehet kapcsolni a nevelésben s e fogalmak átültetése a tanitótól folytonos hangyamunkát követel. «Nem egy nap tesz gyilkossá! Mennyi gonosztevővel lenne kevesebb, mennyi tönkre ment szerencsétlen családdal, mennyi kihivó, nőiességéből kivetkőzött nővel; mennyivel kevesebb lenne a társadalom salakja: ha az ifjuság nevelésének szigorú fegyelem

lett volna alapja». Így kiált fel Diesterwég még a forradalmak korszakában, a mikor a fékevesztett ifjuságot sokszor rendőri karhatalommal kellett engedelmességre szorítani, mert elszakították az iskolát az egyháztól, mert szünetelt a vallás és szelidebb erkölcs uralma. Sajnos, hogy Diesterwég mondása nagyon ráillik korunkra is.

Az erkölcsileg lehanyatlott otthonokból sok elkényeztetett és szellemi hibákban bővelkedő leány kerül az iskola padjaira s a kor tulfinomult, ferde izlésével szemben még nehezebb a fegyelmezés; az életben pedig még jobban ki vannak már taposva a bűn mesgyéi; elhalványodtak a kötelességtudás, becsületesség fogalmai.

Mennyire megnehezíti aztán az iskolai fegyelmet nehány javíthatatlan gyermek. Eltekintve azok külön fegyelmezésére pazarolt rengeteg időveszteségtől, példájukkal veszélyesek egy sereg gyermek szellemi irányára, erkölcsére. Meg is egyezik abban a nézetben minden pedagógus, hogy az ilyeneket is el kell távolítani az iskolából, mint a hogyan a fertőző betegségben sínlődőket eltávolítjuk az egészségesektől. De mert javító-intézetek kevés helyen vannak, aztán meg bajos is megbélyegezni a tanulót azzal, hogy javító-intézetbe adják: ujabban a pestmegyei tanfelügyelő azt az életrevaló indítványt tette, hogy az erkölcsileg elvadult gyermekeket választva a többitől, külön tanfolyamban kellene iskoláztatni. Nagyon üdvös lenne az általános iskolai fegyelemre, ha ezt az indítványt tanügyi körökben megbeszélés tárgyává tennék s valamely formában megvalósítanák.

Ha az iskolai fegyelem oly szerencsés eredményében, hogy sikerült kiirtania az iskola szelleméből a közönséges hibákat, sikerült fölébreszteni és működésbe hozni a mindennapi jó erkölcsöket, akkor már magasabb eszmények után is törekedhetik. Megkisértheti az önzetlenség, jótékonyság önfeláldozás erényeit életre kelteni a leányok lelkében. Milyen szép lenne, ha az uj leánynemzedék bevinné a családba azt a nemes elvet, hogy ne csak kötelességteljesitők legyünk; de emberszeretetből készek legyünk saját érdekeinket is föláldozni másokért s a közjóért és

pedig nemcsak ott, hol zajos sikereket, hangos elismerést várunk, hanem ott is, hol szenvednünk kell áldozatkészségünkért. (Ez az emberi vonás úgy is kiveszőfélben van, mint az amerikai bölény.)

A berni békekongresszuson elhatározták a békebírák, hogy egy általános felhívást intéznek földrészünk összes tanítóihoz, s tanáraihoz, melyben azoknak lelkükre kötik, hogy a gondjaikra bizott fiatalságnak szivébe, ne a vérengző csatákat, harczi hőstetteket impregnálják, hanem a békeszeretetet. Ime nemzetközileg elismerik az iskola hatását a háborura és békére. Mennyivel inkább el kell ismerni az iskolai fegyelem hatását a közerkölcsökre.

Az egyedek felfogása alkatrészét teszi a közfelfogásnak, az egyedek véleménye a közvéleménynek, az egyedek erkölcse a közerkölcsnek, az egyednek akarata a közakaratnak. Az egyednek irányát pedig az iskolai fegyelem szabja meg.

Mihelyt sikerülni fog mindenütt eszményi magaslatra emelni a leányiskolai fegyelmet, megtisztuland a közerkölcs. Föltámadnak a közfelfogásban szép, jó és igaznak eszményei. Nem fogunk majd panaszkodni, rombolásról, pusztulásról, süllyedésről; mert eltünnek a romok s fölöttük megnövekedik az erénynek hatalma.

Nagyvárad.

Özv. Személy Kálmánné.

AZ ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK REFORMJA.

A nőnevelés terén jelenleg leginkább a nők középfokú oktatása foglalkoztatja a szakköröket és a nagy közönséget, és úgyszólván ez a fontos kérdés dominálja a helyzetet. Tagadhatatlanúl igaz, hogy e dolgot nem szabad elhamarkodva keresztül hajtani, mert ekkor — szerény nézetem szerint — megint csak az iskola vallaná kárát, a gőzerővel keresztül hajtott reformtervezettel. Így tehát a nyilvánosság elé kell vinni a dolgot, hogy a ki az ügy fontossága iránt érdeklődik, elmondhassa a maga nézetét, véleményét és tapasztalatait, s így a dolog minden oldalról tisztázódjék és megvitattassék. Azért nagy hálával tartoznak az állami felsőbb leányiskolák tanártestületei dr. Wlassics miniszter úrnak, midőn ezen fontos ügyet megvitatás tárgyává tette azáltal, hogy a miniszteri biztos útján az egyes tanártestületek már eddig is hozzászólhattak.

Tagadhatatlan dolog, hogy az állami felsőbb leányiskolák 1883. év óta rohamosan visszafejlődtek. Nem lehet többé azokban a halhatatlan Molnár Aladár által kitűzött czélt feltalálni, pedig mily szépen definiálta ő a felsőbb leányiskolák czélját, midőn mondja: «Ezen iskolák czélja, hogy bennök társadalmunk női tagjai, nemök sajátlagossága és a társadalmi jelen viszonyok által feltételezett, de egyszersmind oly mérvű általános műveltségre tegyenek szert, a mely megfelel azon általános műveltségnek, melyet a férfiak saját életczéljaik érdekéből, gymnáziumi és reáliskolai középtanodáinkban nyerhetnek».

Szerény nézetem szerint valamely iskolának jellege a következő három tényezőtől függ: 1. A szervezettől, benne foglalva az iskola fokozatát; 2. a tanerők képesítésétől; és 3. az iskola felügyeletétől.

A mi az első pontot illeti, a felsőbb leányiskoláknak középiskolai jellege az 1885. és 1887. évi szervezetben már teljesen mellőztetett, innét van az, hogy ezen időtől fogva úgy függtek azok a levegőben, mint a Mohamed koporsója az ég és föld között és senki sem tudott azon eligazodni, hogy tulajdonképen milyen jellegű is az állami felsőbb leányiskola. Sokan inkább felső népiskolának tartották, s vajmi kevés volt azoknak száma, a kik középiskolának akarták deklarálni. E szerint első és fő követelménye a felsőbb leányiskoláknak az, hogy azok a Molnár Aladár által kontemplált eredeti rendeltetésükre visszahelyeztessenek és középiskolai jelleggel és fokozattal ruháztassanak fel. Csekélységem mindig ezért küzdött,* s meg vagyok győződve, hogy míg a felsőbb leányiskoláknak középfokú jellege precizirozva nem lesz, addig mindig zavarok fognak keletkezni és előállani.

A második pontot illetőleg, szintén úgy vagyok meggyőződve, hogy csak akkor lehet — egész teljességében — a felsőbb leányiskolákban egyöntetű és harmonikus tanításról beszélni, ha a bennök alkalmazott tanerők mind középiskolai képesítéssel fognak bírni, de míg különböző fokú képesítéssel biró egyének lesznek alkalmazva ezen intézeteknél, addig az majdnem teljesen lehetetlen. Mert kétségbe nem vonható tény az, hogy az összes tanerők egyenlő és kellő fokú képesítése nagyban hozzájárul az iskola jellegének meghatározására és nivójának emelésére.**

A harmadik pontra vonatkozólag legyen szabad csak annyit megjegyeznem, hogy az egységes felügyeletet már régen sürgettem,*** s hogy a felsőbb leányiskolák egységesek nem lesznek, míg a felügyelet nem fog egy kézben összpontosulni. Mert «hány ház, annyi szokás», s így eddig nem is lehetett kívánni, hogy az egységes vezetés létre jöjjön. De a kezdet már megtörtént, a mennyiben a beszterczebányai állami felsőbb leányiskola 1896. évi junius hó 16-ika óta a megyei kir. tanfelügyelő felügyelete alól

* Lásd: a «Nemzeti Nőnevelés»-nek 1887. évi májusi füzetét.
** Lásd: a «Közoktatás»-nak 1886. és 1887. évi januáriusi füzetét.
*** Lásd: a «Közoktatás»-nak 1887. évi februáriusi füzetét.

kivétetett és Szuppán Vilmos miniszteri biztos felügyelete alá helyeztetett, s így remélhető, hogy ügybuzgó miniszterünk ezen fontos elhatározását rövid idő mulva a többi állami felsőbb leányiskolákra is ki fogja terjeszteni.

Ezekben óhajtottam vázolni a felsőbb leányiskoláknak posztulátumát, melyek nélkül, mint középiskola, meg nem állhatnak.

A mint már fent említém, a miniszteri biztos az összes állami felsőbb leányiskolák tanártestületeit szólította fel véleményadásra a reformtervezetet illetőleg, ennek folytán a beszterczebányai állami felsőbb leányiskola tanártestülete csekélységemet bízta meg a szervezeti szabályok átdolgozásával. E fontos feladatnak megfelelve 1896. november 26., 27., 28. és 30-ik napjain tartott tanári értekezletein javaslatomat a tanártestületnek bemutattam, s a testület azt egyhangúlag elfogadta.

Ezen munkálatnak főbb pontjai a következők:

1. Az újonnan szervezendő felsőbb leányiskola ezentúl középiskolai fokozattal «leány-lyceum» nevet viseljen.

2. A leány-lyceum 6, illetve 8 évi tanfolyamból álljon, ugyanannyi osztálylyal.

3. Egyelőre csak Budapesten és Kolozsvárott állíttassék fel 8 osztályú leány-lyceum, állami bennlakással (Internátussal).*

4. A leány-lyceumban a heti tanórák összege az I—III. osztályban legfölebb 28 (beleértve a testgyakorlatot is), a IV—VI. osztályban legfölebb 24 (a rendkívüli tantárgyakkal együtt),** a VII. és VIII. osztályban legfőlebb 18.

5. A testi nevelésre nagyobb súly fektettessék.

6. Az úgynevezett bifurkáczió a IV. osztályban vegye kezdetét; mikoron is a latin és görög nyelv számára egy külön tanszék állítandó fel.

7. A leány-lyceumok minden más iskolától teljesen függetlenül szerveztessenek és állíttassanak fel.

8. A leány-lyceum VII. és VIII. osztálya ne képezzen külön

* Lásd: a «Nemzet»-nek 1896. évi január 29-iki számát.

** Lásd: a «Nemzeti Nőnevelés»-nek 1886. évi ápr. és májusi füzetét.

tanfolyamot, hanem az mintegy folytatása legyen a 6 osztályú egységes leány-lyceumnak.

9. A leány-lyceumokban igazgatókul csak középiskolai képesítéssel biró férfiak, tanárokul és tanárnőkül középiskolai képesítéssel biró egyének alkalmazhatók.*

10. A leány-lyceum mellett fennálló internatus élére önálló hatáskörrel egy középiskolákra képesített igazgatónő alkalmaztassék.**

11. A leány-lyceumok törvény által szabályozandók és biztosítandók.

12. Míg a leány-lyceumoknak külön törvényük nem lesz, addig az igazgatók, tanárok és tanárnőkre nézve az 1883. évi középiskolai törvény irányadó és reájuk nézve is érvényes legyen.

13. A leány-lyceumokban alkalmazottakra nézve az 1883. évi középiskolai törvény a fegyelmi ügyekben is érvényes legyen.

14. A leány-lyceumoknál alkalmazott tanárok és tanárnők egyenlő elbánásban és egyenlő nagyságú fizetésben részesüljenek.

15. A leány-lyceumok felügyelete egy e czélra kinevezett főigazgatóra bizassék.***

16. Az évzáró vizsgálatok más megfelelőbb vizsgálattal pótoltassanak, vagy teljesen törültessenek.

17. Az érettségi vizsgálatok ugyanazon intézetnél teendők le, melyben a tanuló a 8 évi tanfolyamot befejezte.

18. A leány-lyceumok által kiállított érettségi bizonyítványok teljes állami érvénynyel bírjanak, úgy hogy a növendék bármely hazai egyetemre — minden felvételi vizsgálat nélkül — felvehető legyen.

Ezek azon főbb pontok, melyeket alulirott az újonnan szervezendő leány-lyceumok szervezetébe jónak vél felvétetni és melyeket, a mint fönt említém, a tanártestület egyhangulag elfogadott.

* Lásd: az «Egyetemes Közoktatási Szemlé»-nek 1890. évi szeptemberi füzetét.

** Lásd: az «Egyetemes Közoktatási Szemlé»-nek 1890. évi novemberi füzetét.

*** Lásd: a «Közoktatás»-nak 1886. évi novemberi számát.

Legyen szabad még e pontok némelyikéhez egypár felvilágosító szót fűznöm.

A «felsőbb leányiskola» elnevezés eddig sem felelt meg ezen iskolák jellegének és czéljának, ez egyszerű lefordítása volt a német «Höhere Töchterschule»-nek. Jobb — szerény véleményem szerint — a franczia elnevezés «leány-lycéek», mert ez az elnevezés egyuttal karakterizálja is az iskola mivoltát; míg a «leány-középiskola» elnevezés könnyen összezavartatnék a fiú-középiskolával.

A teljes 8 osztályú «leány-lyceum»-ot ez idő szerint csak egy-két helyen tartom felállítandónak, és pedig azért, ne hogy megint azon sajnálatos állapot álljon be a VII. és VIII. osztályra nézve is, a mint az a nyolczvanas évek derekán az V. és VI. osztályra nézve tényleg beállott, mikor is az osztályokategyes helyeken a növendékek hiánya vagy fölötte csekély száma miatt be kellett szüntetni.*

A heti tanórák összegére vonatkozólag az a nézetem, hogy az alsó osztályokban legyen több tanítási óra, mint a felsőbbekben. A negyedik osztálytól kezdve áll be azon idő, midőn a leánynövendéknek több szabad időre és több mozgásra van szüksége.

A bifurkáczió kezdetét azért tartom jobbnak már a IV. osztályban, és nem az V. osztályban, megkezdeni,** hogy így azon növendékeknek, a kik magukat a latin nyelv, görög nyelv és az algebra tanítására szánják, több idejük legyen ezen tantárgyaknak mélyebb tanulmányozásába behatolni. A tagozat is megfelelőbb I—III., továbbá IV—VI. és VII—VIII. osztály. Az alsó három osztályban különösen óhajtanám a fősúlyt a magyar nyelvre, a hazai földrajzra és történelemre és a hazai terményekre fektetni. A IV—VI. osztályban már speciális tantárgyak foglalhatnak helyet. A VII. és VIII. osztályban főleg azon tantárgyak adatnának elő, melyekből a növendékek majdan érettségi vizsgálatot tesznek.

A görög nyelv tanítását a leány-lyceumokban egyelőre alig

* Lásd: az «Országos középiskolai tanáregyesületi Közlöny»-nek 1887. évi februáriusi füzetét. (Az állami felsőbb leányiskolák látogatottsága.)

** Lásd: a «Nemzeti Nőnevelés»-nek 1896. évi márcziusi füzetét.

lehet mellőzni mindaddig, míg az 1883. és 1890. évi középiskolai törvény módosítást nem nyer, mivel a miniszter úr a felsőbb leányiskolákban is (leány-lyceumok) az érettségi vizsgálat letehetését teljesen azon törvény értelmében rendeli letétetni, a mely a fiú-középiskolákban jelenleg érvényben van.

Nagyon kívánatos volna, hogy mindazon helyeken, a hol a «leány-lyceumok» (felsőbb leányiskolák) állanak fenn, polgári iskola vagy felsőnépiskola is állíttassék fel és pedig azért, hogy a «leány-lyceum»-ba (felsőbb leányiskolákba) nem való elem másutt kapjon megfelelő praktikus oktatást és tanítást.

A leány-lyceumok tanerőinek képesítésére és felügyeletére nézve már fönnebb kifejtém nézeteimet, még csak azt akarom ehhez hozzáfűzni, hogy az egységes felügyeletet már most lehetne minden megrázkodtatás nélkül a mostani állami felsőbb leányiskoláknál behozni, mert hiszen ennek semmi sem áll útjában.

Az évzáró vizsgálatok okvetetlenül szabályozandók vagy törlendők, mert a mai osztályonkénti vizsgálatok már idejüket multák.

Természetesen, hogy ezekben nem lehetett minden legkisebb részletre kiterjednem, de ez nem is volt czélom, csak jelezni óhajtottam álláspontomat ezen nagyfontosságú reformmal szemben. Ezen ügyben fölötte szükségesnek tartom egy nagyobbszerű ankettnek egybehívását.

Beszterczebánya. *Gúta József.*

EGY JÓTÉKONY GYERMEK-EGYESÜLETRŐL.

The «Order of Chivalry».

Lord Winchilsea alapította Londonban az «*Order of Chivalry*» nevű egyesületet. meghalt fia emlékére s annak tervei szerint.

Tagjai gazdag szülők gyermekei, kik magukra vállalják, hogy legalább egy-egy szegény gyermeknek gondját viselik.

Az egyesület ez évben tartotta harmadik ünnepélyét a «*Peoplés Palace*» helyiségeiben az Old-Ford és Bethual-green városrészekből való 1500 szegény gyermek jelenlétében.

Figyelemre méltó az a beszéd, mit Lord Winchilsea ez alkalommal tartott.

Hangoztatta a különböző társadalmi osztályok egymással való érintkezésének szükségét. Annak fontosságát különösen a városokban, hol különböző osztályok között kevesebb az érintkezési pont, e mellett a megélhetés nehezebb s a létért való küzdelem gyűlölködő ellenfelekké teszi őket. Pedig kell, hogy közeledjenek egymáshoz.

Lord Winchilsea talán megtalálta az igaz útat, midőn ez eszme harczosaivá a gyermekeket tette.

Az a gyermek, ki évekig közvetlenül érdeklődött egy-egy szegény gyermek sorsa iránt, nem feledheti el azt később sem s a legnyomorúltabbat is csak oly embernek fogja tekinteni, mint ő maga. S a mit egykor megkezdett a gyermekkor ártatlan gondtalanságával, folytatni fogja később komoly öntudattal.

Így lehet a gyermektársulat fontos, irányító tényező a dúsgazdag, művelt Anglia társadalmában. Mennyire szükségünk volna nekünk is valami ilyen félére.

A mi társadalmunk még most van alakulóban. Tiszta képet is alig formálhatunk róla és mily megvetés, gyűlölködés uralkodik minden rétegében.

A magyar munkásosztályt még csak ez után kell megteremtenünk, hogy a nemzetek versenyében a hozzánk méltó helyet elfoglalhassuk.

Átalakulások, újítások várnak reánk minden téren s míg magunkévá kell tennünk a jövendő szocziális eszméit, csak kétkedve gondolhatunk arra, nemzeti érzésünkből maradt-e még elegendő, ezeket egyúttal nemzetivé is formálnunk? Van-e elég összetartás különböző társadalmi osztályainkban, hogy vállvetve, egyesült erővel teremtsék meg a szükséges reformokat?

A legnagyobb baj az, hogy a mi társadalmi osztályaink nem is ismerik egymást, vagy jóformán csak az egymással ellentétes oldalakról ismerik.

Csak homályos fogalmaink vannak arról, mily sebei vannak társadalmunknak.

Az alföldi szocziálizmus története megdöbbentően mutatta meg, mennyire nem voltak tudatában a vezető osztályok annak, hogy a gazdag alföld munkás népe miért elégedetlen.

Az egész Európát foglalkoztató munkáskérdésre mi ügyet sem vetünk. A fel-felhangzó panaszokat meg sem vizsgáljuk.

Az ellentétek így csak növekednek.

Pedig nagyon veszedelmes dolog lenne ezeket még jobban kiélesíteni s úgy indúlni a jövő nehéz munkái elé.

Lord Winchilsea szavai nálunk is komoly megfontolásra érdemesek. Talán meg sem tudnánk mondani, hány jobb sorsra érdemes, tehetséges gyermek megy tönkre, úgy testileg, mint szellemileg a nyomor miatt.

A legvilágosabb agyvelő számára is nehéz kérdés az, hogy a társadalom egyenlőtlenségéből származó nyomor mily magasabb czélt szolgál. Ki tudja a nyomorúságban született gyermeknek megmagyarázni azt, miért kell neki nélkülöznie és szenvednie.

Milyen gondolatvilág fejlődik ott, a hol a legelső ismeretek e nehéz problema körül csoportosúlnak.

Csoda-e, ha az a gyermek, ki sohasem érezte a szeretet jótékony melegét, felnőve gyűlöletre ébred a társadalom rendje ellen, a melyet csak abból ismer, hogy z tartja fenn a válaszfalat az ember és az ember között s az tagadja őt ki az örömekből és boldogulásból.

Magunk iránti kötelesség őket megmenteni. Nem engedni, hogy elveszszen a bennük rejlő tetterő, hanem odavezetni, hogy békésen alkalmazkodjék a társadalom többi erőihez, mint kiegészítő, szükséges része az egésznek.

Hogy ezt tehessük, előbb meg kell ismerkednünk egymással. Felkölteni bennük a bizalmat és megtanulni magunknak is hinni bennük és munkánk sikerében.

A jelen nincs a hatalmunkban. A régi szokások, előítéletek hatalmasabbak, mint a legőszintébb jó akarat.

De a jövő, az kezünkben van. Annak adhatunk eszmét és irányt.

Hozzuk össze a gyermekeket. A jövő nemzedéke ismerje, szeresse meg egymást jó előre.

Olyan dermedt most a mi társadalmunk. Az előítéletek jégpáncélja szorítja minden oldalról, megakadályozva az egészséges vérkeringést. Mindnyájan érezhetjük, mint forrong, lüktet benn a hatalmas életerő, mely nem tud érvényesülni.

Miért ne fakadhatna a gyermekek ártatlan szivéből az a szelid napsugár, mely meleg érintésével megkezdi az életrekeltés nagy munkáját?

Miskolcz. *Farkas Klára.*

AZ EZREDÉVES KIÁLLÍTÁS MAGYAR IRÁSBELI DOLGOZATAIRÓL.*

Magyarországban van összesen 23 felsőbb leányiskola: állami, községi, felekezetek és egyesületek által fentartott, mind együttvéve.

Ezen sok iskola közül mindössze *hétnek* magyar irásbeli dolgozatai álltak rendelkezésemre és szolgáltak anyagul e kis ismertetéshez.

Ezen dolgozatok tanulmányozása reám nézve sok haszonnal járt, azonban a belőlük merített okulás, hogy úgy mondjam egyéni és bajosan általánosítható, mert forrása a részlet, ezer apró részlet, mely itt-ott csábít ugyan általánosításra, de alighanem jog és méltányosság ellenére.

Mert valamint azon hét iskola irásbeli dolgozatairól nem következtethetek a felsőbb leányiskolák dolgozataira általában, úgy magának e hét iskolának irásbeli munkálatairól is csak hozzávetőleg szólhatok, mert: míg egyetlen egy iskola küldött 3—3 füzetet minden osztályból (kitünőt, jelest és jót); egy iskola 2—2 füzetet (kitünőt és jelest), addig három iskola minden osztálya csak 1—1 kitünő füzettel van képviselve; két iskolának pedig némely osztályából 2—2, másokból csak 1—1 (kitünő v. jeles) füzetet kaptam.

A növendékek száma.

Osztály	*A*	*B*	*C*	*D*	*E*	*F*	*G*
I.	40	29, 30	43	21	32	40	28, 28
II.	44	39, 39	40	22	38	43	27, 27
III.	42	29, 30	27	15	31	45	31
IV.	42	29, 31	21	17	25	34	24
V.	28	17	18	6	24	29	22
VI.	28	12	10	10	14	20	6

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

A 7 iskola 48 osztályában (6 osztály párhuzamos) van összesen 1327 növendék, osztályonként átlag *28*.

A 9 I. osztályban van összesen 291 növendék, tehát átlag *32* osztályonként ;

a 9 II. osztályban van összesen 319 növendék, osztályonként átlag *35*;

a 8 III. osztályban van összesen 250 növendék, tehát átlag *31* osztályonként;

a 8. IV. osztályban van összesen 323 növendék, tehát átlag *28* osztályonként;

a 7 V. osztályban van összesen 144 növendék, tehát átlag *20* osztályonként;

a 7 VI. osztályban pedig összesen 100 növendék, tehát átlag *14* osztályonként.

A növendékek száma osztályról-osztályra a rendes, mindenütt tapasztalható arányban fogy; a II. osztály növendék számának emelkedése alighanem a vidéki iskoláknál is onnan ered, hogy a felső népiskola VI. o.-ból a felső leányiskolába átlépők nagy része csak a II. o.-ba válik be.

A következőkben számolok be azon csekély eredményről, melyet képes vagyok felmutatni, azaz megpróbálom némileg általánosítható tapasztalataimat előadni.

Mennyiségleg megfelelnek a dolgozatok, — talán az I. osztály kivételénél — a felsőbb leányiskolai tanterv követelményeinek.

A II—VI. osztályra vonatkozólag minden kétséget kizáró határozottsággal elrendeli a tanterv, hogy kéthetenként irassunk dolgozatot; az első osztályt illetőleg pedig azt kívánja, hogy «mentől gyakrabban», — mit tudtommal úgy értelmezünk évek óta, hogy az I. osztályban *hetenként* iratunk, — az első és utolsó hónap levonásával — tehát átlag 25—30 dolgozatot.

A 7 iskola közül: kettő az első o.-ban 24—24 dolgozatot iratott, három 17—17-et, egy 16-ot; egy iskola pedig olyan egyetlen I. osztályos füzettel van képviselve, a melyben az első hiányzó feladaton kivül mindössze még három gyakorlat van, a többi hiányzik, a füzet üres. — Tehát átlag nem is kéthetenkint irtak dolgozatot.

A II. osztályban 5 iskola 16—16 gyakorlatot iratott, egy 15-öt és egy 17-et.

A III. osztályban egy iskola 15, egy 16, egy 17, kettő 18, egy 20 és egy 22 dolgozatot iratott.

A IV. osztályban két iskolában irtak 15—15 feladatot, háromban 16—16-ot, kettőben 17—17-et.

Az V. osztályban két iskolában 15—15-öt, egyben 16-ot, háromban 17—17-et és egyben 19 dolgozatot készítettek.

A VI. osztályban egy iskola 15, négy 16—16 és kettő 17 irásbeli dolgozatot csináltatott, mi nagyjában megfelel a tantervszabta követelményeknek.

A dolgozatok *tárgya* jóformán kivétel nélkül jól megválasztott, a tanterv követelményeinek megfelelő, a mennyiben a folyamatban lévő oktatás anyagához, a vagy a növendékek olvasmányaihoz alkalmazkodik.

Van azonban olyan iskola, mely nagyon is szeret grammatizálni, elannyira, hogy míg pl. a többi iskola az I. osztályban legfölebb négy nyelvtani feladatot iratott, egy iskola 17 dolgozat közül tíz nyelvtanit készíttetett, jóformán tisztán magyar ajkú növendékeivel; ellenben egy másik kizárólag idegen nyelvü gyermekekkel fáradozó felsőbb leányiskola I. osztályában még a múlhatatlanul szükséges nyelvtani gyakorlatokat is ügyesen egyesíték mindannyiszor értelem-fejlesztő jól megválasztott tárgyú dolgozatokkal.

A II. osztályban ugyancsak tizenhárom nyelvtani feladatot irtak az említett iskola növendékei és összesen csak még három más tárgyút, — míg a többi intézetben két, három vagy négy nyelvtani dolgozatot irtak a II. osztályban, két iskola pedig egyáltalában nem iratott nyelvtani feladatokat.

Régi paedagogiai tapasztalat, hogy a nyelvtani gyakorlatoknak úgy tárgyi mint értelem-fejlesztő haszna elenyészően csekély másnemű feladatokéhoz képest; — különben a tanterv is csak nyelvtani *elemzéseket* ajánl.

Egy másik, de már nemcsak egyetlenegy iskolánál mutatkozó hiány a tanterv követelményeivel szemben a *közéleti fogalmazványok* gyakorlásának elhanyagolása.

Azon iskola, melyben oly sok nyelvtani dolgozatot irtak, a III. osztályban egyetlen ügyiratot sem iratott, sőt levelet is csak egyet irtak a növendékek, azt sem eredeti alakjában, hanem a füzetben. A IV. osztályban irtak «nyugtatót és ellennyugtatót» első ügyirat gyanánt, de azt sem hivatalos formájában, valamint a két levelet sem.

Egy másik iskolában is füzetben iratták a leveleket még a III. és IV. osztályban is, de már az ügyiratokat hivatalos formájukban állíttatták ki.

Ellenben egy harmadik iskola összes leveleit a hat osztályon végig füzetben iratta, szintúgy csekély számú ügyiratait.

Itt ott *egyes* dolgozatok tárgya ellen is lehetne kifogást tenni.

Gyakran oly terjedelmes dolgozatok iratnak velök, melylyel egy órán belül nem tudnak elkészülni.

Ilyen pl. «A makkszemről« szóló elbeszélés, vagy «A két czicza meg a hamis gyerek» czímű vers prózában elmondva. Nehéz «A gonoszságot a fa is elárulja» czímű, mely dolgozatot különben nem is készítettek elő elég gondosan, mert e három gyermek közül megérteni is csak egy értette meg.

Ügyesen és jól megválasztott feladatok az I. osztály számára az ilyenek:

A tanteremben lévő tárgyak és szükséges taneszközök felsorolása.

Irják le lakásukat.

Sorolják fel ruházatuk egyes darabjait és nevezzék meg azok anyagát.

Egy iskolai nap reggele. Leirás.

Iskolánk. Leirás.

A II. oszt. dolgozatai közül nehéz és azért nem alkalmas «Az elhagyott szántóföld» czímű elbeszélés. — Helytelen emlékezetből a gyermekekkel oly olvasmányt iratni, mely telve van görög nevekkel. A helytelen és czéltalan nyelvtani feladatok egyike pl. keressék ki adott olvasmányból az alanyeseti neveket!

Hiba, hogy tollukba mondott gyakorlatokban nem együtt tar-

tanak a gyermekek. A három füzet közül egy három mondattal, a másik másfél mondattal jár előbb a harmadiknál.

Ellenben kiválóan alkalmas feladatok mindazon helyesirási gyakorlatok, melyek tekintettel vannak azon vidék nem magyar ajkú növendékeinek nyelvsajátságaira, pl. a magy. cs v. zs, cz iratására az olasz, a b-p, d-t, g-k felcserélésének elkerülésére a német vidékeken stb. stb.

Ügyes feladatok ezen a fokon továbbá a következő leirások: A tej. A hó. A kályha. A kenyér. A mi lakásunk. Kézi munkáik anyaga és eszközeik. Közmondások.

A III. osztályban helyesen megválasztott feladatok pl. Közmondások értelmezése.

Helybeli sajátságos szokások v. nevezetességek ismertetése (itt vagy a IV. osztályban) mint pl. A soproni lőszerek leirása. Vagy farsang utolsó napjának ünneplése Fiumében stb.

A Toldi-dolgozatok közül: Toldi találkozása Laczfi nádorral. Az alföldi puszta leirása. Toldi találkozása az özvegygyel a pesti temetőben. A konyhai élet leirása Toldi jellemének főbb vonásai.

A IV. osztályban jóformán minden iskolánál irtak nehány ilyen tárgyú dolgozatot:

A rege és a monda. Ballade és románcz. A dalos költészet stb. E dolgozatoknak nem igen van sem tárgyi, sem alaki haszna.

«A szövő» czimű dolgozat bevezetésében ketten is elpanaszolják, hogy nehéz olyanról irni, mit soha sem látott és a miről alig is hallott az ember.

Ehhez hasonló panaszra lett volna oka azon iskola növendékeinek is, kikkel egy erdei kunyhóról készittettek leirást, mely őserdők közepén állott.

Idegen ajkú vidéken lévő felsőbb leányiskolában, nagyon helyesen a magyar történetből vett két elbeszélést irattak a növendékekkel.

Érdeklődéssel olvastam el e két dolgozatot, azonban azt sajnáltam, hogy mindakettő *csatái* története, meg hogy mindakettő történetünk egy-egy nagyon szomorú és éppen nem dicső eseményét beszéli el: a várnai ütközetet és a mohácsi veszedelmet. Miért,

hogy nem inkább lánykákhoz közelebb álló tárgyat választottak, meg olyat, mely a magyar nemzet ezer éves multjának valamely dicsőségteljesebb mozzanatával ismertette volna meg őket?

Ellenben kiválóan alkalmas és jól megválasztott dolgozatok ezek: Mikép szolgálja az állatvilág az embert? Magyar nők a történetben. A magyar nép (Jellemvonásai, foglalkozása). A magyar népdalról. Légy udvarias! (Értekezés). Melyek a serdülő leány legnemesebb örömei? A rend és tisztaság fontossága a háztartásban.

Az V. osztályban: Etele és a hún fők fapalotáinak leirása. Mikép mutathatja ki a nő hazája iránti szeretetét? Legjobb balladáinkról. (nép- és műb.) Önéletrajz.

A VI. osztály tárgy tekintetében kiemelendő dolgozatai ezek:

Mikor kezdődik és milyen hatások alatt a magyar könyvirodalom? A szén körútja a természetben. Mi a nyelvujítás? Mikor és milyen határok közt jogosult? Miért kell a hazai ipart pártolnunk? A víz működése a természetben. A nő erényeiről. Petőfi: Bolond Istókja. A papir. Ki volt Toldi Miklós? A jótékonyság jelentősége az egyesekre és a társadalomra nézve. Hunyadi János jelleme. Az Alföld nevezetesebb városai fejlődésének tényezői. Zrinyi Ilona jellemének főbb vonásai stb. stb.

Az *irásbeli dolgozatok előkészítését*, ama nagy pædagogiai tapintatot és tapasztalatot igénylő munkát, kellő gonddal és ügyességpel végezték mindazon iskolákban, melyekben erről magamnak véleményt alkothattam.

Mert a mely osztály egyetlen kitünő v. jeles füzettel van képviselve, azon osztályról nem tudhatom, milyen foku és fajtáju volt a feladatok előkészítése.

Az I. és II. osztály dolgozatait e tekintetben feltétlen elismerés illeti.

A III. osztálytól kezdve jó része a dolgozatoknak verseknek prózába való átirása, vagy hosszabb költemények tartalmának rövid elmondása; még a legfelsőbb fokon is fordulnak elő ilynemü dolgozatok fejtegetésekkel egybekötve. Ilyenek a tömérdek «Toldi» dolgozat a III., a Zrinyiász dolgozatok a IV., a Két szomszédvár az V., Hymnus, Szózat, balladák, ódák, dalok stb. fejtegetése a VI. és

megelőző osztályokban. — Mindezen feladatok közös hibája, hogy a leánykák nem számolnak be elég önállóan, nem saját szavaikkal a vers tartalmáról, hanem lapos, fogyatékos előadásuk folyamán minduntalan az eredetiből átvett ilyen és ehhez hasonló költői kifejezéseket használnak szószerint: rózsafelhők uszkáltak az égen, — fövénysző nyeg, — a kopár szik sarja ég a nap melegségétől, csak tikkadt szöcskék legelnek rajta; — legénytoll még nem pelyhedzik állán; Miklósnak a szó szivébe nyilalott. Még V. osztályban is így irnak: «és annyi szerencsétlenség után, megfogyva bár, de nem törve él a nemzet» Vagy: «A költő továbbá azt mondja, hogy a haza bátran felkiálthat, hogy mi vár reá, élet-e vagy halál? Majd eljön a jobb idő, melyért már százezren imádkoznak. Vagy ha az nem jön el, eljön a nagyszerü halál, s a sirt, hol nemzet sülyed el, sok nép (!) veszi majd körül s mindnyájan majd gyászkönnyeket fognak hullatni»!!

Mintha e bajon csak még az eddiginél is gondosabb, hogy úgy mondjam részletesebb, gyakorlatibb előkészítése a dolgozatoknak segíthetne!

Azután: mintha a felsőbb osztályokban ott készültek volna a legértelmesebb, világos, tudatos szerkezettel biró dolgozatok, hol a III. osztályban nagy gondot fordítottak arra, hogy a szerkezet szükségességével megbarátkoztassák a növendékeket; hol tárgyalt költemények és prózai olvasmányok vázlatát csináltatták meg a gyermekekkel, alighanem a táblán, tehát szemlélhetően; azután hasonló munkálatokat irattak a lánykákkal önállóan, behatóbb segítség nélkül; majd három-négy dolgozatuk elé oda iratták velök készülő munkálatuk vázlatát, — szóval hol mindenképen szoktatták őket gondolataik rendbeszedéséhez.

Hogy ilyen irányban nem minden iskola gyakorolta növendékeit egyenlő szivóssággal, *részben* oka lehet annak, hogy egy-két intézet kivételével az V. és VI. osztálybeli dolgozatok, — tehát az elért eredmény — nem elégítik ki várakozásunkat. Nagyobb igényekre jogosít az alsóbb osztályokban elért eredmény, többet, illetőleg jobbat kiván a tanterv, szinte meglepő eredmény reményével biztat azon körülmény, hogy a tanulóknak átlag csak 40%-je megy

fel a VI. osztályba. (2 iskolánál 20%, kettőnél 40%, kettőnél 50%, egynél 70%).

A lényegileg legfontosabb szempontot véve, nincsen ugyan okunk panaszra: a növendékek megismerkedtek a magyar nemzeti irodalom kiválóbb termékeivel, ezek fejtegetését maguk is megkisérlették, miáltal behatoltak fajunk szellemi életébe, nemzeti érzületük minden kétségen kivül fejlődött, erősbödött, ethikai érzetük nem kevésbbé.

A tanterv értelmében azonban más irányu, gyakorlati czél elérésére is kell törekednünk, nevezetesen arra, hogy növendékeink stylaris ügyességgel, szabatosan, világosan és helyesen tudjanak irni.

A növendék a IV. osztályban befejezi szorosabb értelemben vett nyelv- és irálytani tanulmányait s így tulajdonképen már ezen a fokon joggal támaszthatjuk azon igényt, hogy tudjon ortographicze helyesen irni.

Azon 180 IV. o.-os feladat közül, melyet elolvastam, ha volt 20, melyben nincsen sértőbb helyesirási hiba; de viszont volt 100-nál több dolgozat, melyekben olyan helyesirási hibák vannak napirenden, mint pl. egyéb *2 b*-vel, legszebbiket *2 b*-val, különbség *m*-mel, felnőtt egy *t*-vel, veszek *2 sz*-szel, állít *1 l*-lel, melegebb *2 l*-lel, szabadság *t*-vel.

Egy II. oszt. utolsó dolg.-ban: Bizalmas levél barátnőhöz 10 helyesirási hiba van.

De nemcsak, hogy a IV. osztályban vétenek a helyesirás ellen, hanem az V. és VI. oszt. dolgozatai sem mentek helyesirási hibáktól. A felső osztályokban 10 növendék közül 2—3 ir helyesen, 6—7 növendék feladataiban van átlag 3 oldalonként 2 helyesirási hiba.

Különösen gyakori helyesirási hibák rövid mássalhangzók megnyujtása és viszont pl. közé két z-vel, kifejezi 2 z-vel, lejebb két j-vel, felhő két l-lel, vagy illat egy l-lel, annyi egy ny-nyel, forradalom egy r-rel stb.; a rövid magánhangzók megnyujtása, hosszú magánhangzók megrövidítése; az összetett szók helytelen nem összetétel, hanem szótagok szerint való elválasztása; a tár-

gyas és alanyi igeragozás felcserélése különöse a tulnyomóan németajkú városokban.

A dolgozatok *stylje* aránylag jobb helyesirásuknál, a mennyiben a bármely szempontból alkalmazott birálat előtt helyüket megálló két intézet feladatain kivül, styl tekintetében még egy-két iskola dolgozatai megütik a mértéket. Viszont nehány intézet irásbeli munkálatainak stylje még helyesirásuknál is rosszabb: magyartalan, nem szabatos, nem világos.

Styl tekintetében is vannak jóformán minden intézet dolgozataiban előforduló hibák; ilyenek, hogy valami *felett* örülnek, töprenkednek, gondolkoznak stb. — (71-szer fordul elő!); a magyar szórend ellen is vétenek gyakran, részint az által, hogy az értelmileg összetartozó mondattagokat elválasztják egymástól, részint az igekötők helytelen használata, vagy meg nem engedett elhagyása által.

A következő mutatványok egytől egyig oly irályhibák, melyek a javitók figyelmét elkerülték.

Nem volt olyan boldog, a minőt ő megérdemelt volna,

Vörösmarty epost forralt fejében, melynek személyei a multból legyenek véve, de a jelen kort ostorozza.

. . . nem tudott napájával kijönni. —

A vélemények meg voltak oszolva születése helye fölött,

Kötelességét véghez viszi.

A háztartás vezetése egyedül a nő tulajdona.

Szerettei kezéből kiragadja a fegyvert és harczol helyette.

Most a nemzet *maga ássa alá az által*

Megvonjon olyat, a mely —

Szeressék hazájukat, mert ha elfordulnak tőle és nem gondolnak vele, megbünteti őket az Isten, mint a hogy régebben tette, mikor a honfiak nem a haza, de saját ügyeiket tették előbbre.

valaki annyira megy —

a régi hires magyar nemzetet úgy hagyják lejebb-lejebb sülyedni

szemei, kezei.

Leginkább a gyöngédség és kellem, a zavartalan nyugodt

alakok iránt birt előszeretettel, honnét legsikerültebb alakjául az anyai örömérzetet lehelő madonnákat állítják. (!)

Elvállaltam tehát a gyermekeknek anyai szerepét helyettesíteni,

bocsátkozom részleteire

A költők örömteljesen kezdték a lyrát zengeni —

Épen hagytam el atyám házát (Értsd a ház volt ép)

Mily nagy volt Enikő önérzete és becsülete, abból is láthatjuk, hogy midőn Tihamér felemelte sisakját, elhalva rogyott össze, e szörnyü csalatás, mely mint villám futotta át idegeit, iszonyú volt reá nézve, ez megtörte teste hatalmát.

Az egri nők mily segédkezet nyujtottak, példaszerü lehet.

Becsületes, nemes jellem, igazságtalan harczba nem bocsátkozik, orvtámadástól nem retteg, vallásos hite megóvja az ellen. stb.

A stylbeli sulyosabb hibák közé sorolom még a *keltezésnek* több iskolánál tapasztalt helytelen fogalmazását. Az irásmű keltét kifejező, eredetileg hely- és időhatározóval bővített egyszerü mondat mai használati formájában rövidség okáért, hiányos mondat, mely csak lényeges mondatrészeit tartotta meg. *Nem szabad* azonban a helyhatározó mellől a *helyragot elhagyni* és *nem szabad* a helyhatározó után *vesszőt* tenni; (nem egyszerü bővítés a hely és időhatározó) a kelet tehát határozottan így iratandó; Budapesten 1897. évi május hó 8-án.

Eme példák, azt hiszem, eléggé igazolják a feladatok kidolgozására és közelebbről azok irásmódjára vonatkozó ismertető megjegyzéseimet.

Irásmódjuknak legszembeötlőbb hibája magyartalansága, nem szabatos volta. A növendékek feltünően ügyetlenek a jelző és határozó szavak megválasztásában, képezik pedig gyakorta zavarosak.

Ellenben *szóbőségük* kielégitő, a mennyiben a legjobb eredményt felmutató intézet hat osztályában a 106 feladatot irt hat kitünő növendék szókészlete 2100 szó. A gyengébb eredményt elért iskolák egyikében talán éppen abban, hol annyi nyelvtani feladatot irtak, 110 dolgozatban összesen 1560 szó fordul csak elő.

Mind a 7 intézet dolgozatai stylbeli fogyatkozásainak mentségére szolgálhatna azon körülmény, hogy egyetlenegy iskola sincsen tisztán magyarajkú vidéken, — azonban éppen a rosszabb stylüek vannak aránylag kedvezőbb helyzetben, — a legsulyosb körülmények közt lévők dolgozatai pedig éppen nem szorulnak mentségre.

A mi azonban styljöknél is jobban sülyeszti némely felsőbb osztály dolgozatainak *színvonalát*, az azon körülmény, hogy sok bennök a tárgyi és pedig akárhányszor a ki sem javított tárgyi hiba. A felhozott példák is mind helyre nem igazított tárgyi hibák.

Az egyház a N. Károly birodalma felbomlását követő zavaros időkben megsemmisítette az ököljogot.

Mentől több vasat termel valamely ország, annál előbbre van az ipara.

Vörösmarty biztatta Széchenyit, hogy: Magyarország nem volt, hanem lesz —

Vallásra nézve a legtöbb magyar kálvinista.

Azon ódát, mely eszmét, érzelmet v. személyt dicsőít, bölcselmi-satiricus ódának nevezzük.

Úgy a hogy Istvánt, Imrét, Gellértet a szentek közé sorozta, úgy emelte a *nemzet* Lászlót is a szentek közé.

Antigone Hæmon karjai közt halt meg.

Toldi estéjében Lajos király küld Toldiért, hogy vívjon meg az olaszszal életre-halálra —

Bárczi Benő megöli magát, mert arája nem lehet az övé.

Bárczival mondatja: «Lányom, ez ifjú gyilkosa vagy». —

Toldi *szüleinek* sirköve mellett imádkozik. stb. stb.

A feladatok *külső alakja* megfelel a legmagasabb igényeknek is. A füzetek gyüretlenek, tiszták, az irás rendes, csinos. Az alsóbb osztálybeliek közt akad elvétve rosszabb irásu füzet; a felsőbb osztályokban egyetlenegy intézetnél rendetlen a lánykák irása.

A füzetek nagysága hat iskolánál a megszokott negyedrét egynél az apró nyolczadrét; egy intézet az V. és VI. osztályban vonalozatlan füzeteket használt, mi, azt hiszem, felesleges.

Öt iskolánál minden feladat a dolgozatok folyó számán kez-

dődik, csak két iskola nem számoztatta meg dolgozatait. Szép, rendes eljárás, hol előbb a gyakorlat fajtájának meghatározása következik (pl. Másolás, Tollbamondás. Értekezés stb.) s úgy aztán a dolgozat címe.

A füzetek oldalai két iskolánál kétfelé osztottak: a javításra szánt hely oly széles, mint a szövegnek szánt. Két iskolánál igen keskeny a margó, javításra nem elegendő. Három iskolánál nincsen margója a lapoknak: az egyik intézetben a dolgozat végén teszik meg a növendékek a szükséges javításokat; a másik kettőben pedig a füzet baloldalára irják a feladatokat, a jobb oldal pedig a javítások számára üresen marad az egész füzeten végig.

Bajos ez eljárások czélszerüségéről véleményt mondani; nekem az utóbbi megtetszett és a jövő iskolai évben azzal teszek majd kisérletet.

A legtöbb iskolánál keltezve vannak a dolgozatok. A kelet vagy a margón áll a gyakorlat legelején, — vagy a szöveg oldalán a dolgozat végén.

A *feladatok javítása* egyetlen iskolánál sem kifogástalan. Két iskolánál rendkívüli gonddal javították az összes helyesirási és pontozási hibákat; 200-nál több dolgozatukban egyetlen egy javítatlan helyesirási hibát sem találtam, pedig ezek egyike a leglátogatottabb iskola, az egyedüli, hol 70% a tanulóknak felment a VI. osztályig. Ez iskoláknál a gyermekek javítása is kellő ellenőrzésben részesült, — hanem styl-hibáikra még csak nem is figyelmeztetik a növendékeket.

Ez legfőbb fogyatkozása a javításnak, melyhez az iskolák felénél még a helyesirási és tárgyi hibák gondatlan javítása is járul.

A mi a javításnál követett eljárást, tehát a *javítás módját* illeti, abban lényeges különbséget nem találtam, bár jóformán minden iskolánál más-más.

A javító aláhuzza a kifogásolt szót, mondatot vagy más jegy által figyelmezteti a növendéket az elkövetett hibára; a növendék pedig az arra kijelölt helyen megteszi a javítást, — jól, rosszul, esetleg sehogy sem; ha helytelen a helyreigazítás, a tanár maga javítja ki azt.

Van iskola, hol a javító más-más jelt használ a hibák megkülönböztetésére pl.

helyesirási hiba: +
kifejezésbeli hiba: —
kapcsoló jel: ⌣
hiány jel: V
záró jel: ( )

Van iskola, melynél azon eljárást követik, hogy a helyreigazítandó hibákat maga a növendék azok kijavításakor bizonyos megállapított kategoriákba sorozza; pl. helyesirási, — kifejezésbeli, szófüzési, mondatjelzési stb. hibák.

Az összes eljárások közös helyes törekvése a növendékeket önmunkásságra szoktatni; különösebb sikerét azonban nem tapasztaltam egyetlen eljárásnak sem.

Mert bár, — két intézet kivételével, hol a növendékek csak elvétve tették meg a javításokat és a hol ezen munkájuk nem is részesült kellő ellenőrzésben, — mindenütt nagy gondot fordítottak a növendékek javításaira: eme fárasztó, terhes munka eredménye nem igen mutatkozik. Tizszer is elkövetik ugyanazon hibát, — nem talán ugyan úgy, de hasonló formában.

Az irásbeli dolgozatok *ellenőrzése* körül kétféle eljárást tapasztaltam. Az egyik a rendes, megszokott, hogy az iskola igazgatója időről-időre átnézi a növendékek füzeteit, miről neve aláirása tanuskodik. Három iskolában minden harmad végén, a többiben átlag egyszer megfordult minden füzet az igazgató kezén; egy iskolánál nincsen nyoma igazgatói ellenőrzésnek.

Nehány iskolánál az ellenőrzés egy másik módja is szokásos. Karácsonykor, husvétkor, tehát az iskolai értesítővel egyszerre aláiratják a gyermekek füzeteit szülőikkel. — E szokás előttem eddig ismeretlen volt s igy nincsen véleményem sikere felől; esetleg a gyermekre való hatás eszköze lehet.

A hivatalos ellenőrzés, úgy a hogy az iskoláknál gyakorolták, üres forma és bátran el is maradhatott volna. A hol megvolt, mitsem javított, a hol elmaradt, nem rontott — szóval mit sem változtatott a dolgon és a dolgozatokon.

A 7 iskola közül 6-nál, tehát a legtöbbjénél, minden egyes dolgozatot osztályzott a javító tanár.

Az osztályozásnál azonban nehány iskola, — 3-nak kivételével valamennyi — oly alacsony mértéket alkalmazott, hogy nem állom meg szó nélkül, annyival is kevésbé, mert hiszen egyik általánosan ismert káros tünete leányiskoláinknak — tisztelet a kivételeknek! — az elnéző, «enyhe» osztályozás.

A «kitünő» dolgozatok nagy része «jót» érdemelne, a «jeles»-nek itélt feladat akárhányszor alig «elégséges». Két-három iskola azonban osztályozás tekintetében is előnyösen válik ki a többi közül, ott a többi intézet «kitünő» dolgozatainál jobb munkálatok is, *helyesebb mérték* alkalmazásával csak jeleseknek vannak minősítve.

Tagadhatatlan, hogy az említettem hiányok valamennyije nem ujság előttünk, — hiszen ugyanazon fogyatkozásokban szenvednek — kisebb vagy nagyobb mértékben édes mindnyájunk osztályainak irásbeli dolgozatai; régóta töprenkedünk e baj okain és orvoslása módján.

Mi, Budapesten tanítók azt hittük, hogy az *osztályok túlzsufoltsága* legfőbb oka növendékeink irásbeli dolgozatainak fogyatékos voltának. Hiszen különösen a polgári leányiskolák legtöbb osztályában 60—70, a IV. osztályban is 50—60 növendék van.

Ezen hét felső leányiskola 48 osztálya közül egyetlen egy leglátogatottabb osztályában van 45 növendék, de van 6 növendékkel biró osztály is, és átlag 28 növendék esik csak egy osztályra. Eme körülmény gyengítette érvünk bizonyító erejét, annyival is inkább, mert éppen a legnépesebb osztályokkal biró iskola az, mely jó eredmény tekintetében mindjárt a II. helyen áll. — Fáradozásainknak csekély sikerét másrészt azon *alacsony mértéknek* tulajdonítottuk, melyet — talán korunk ál-humanisticus szellemének nyomása alatt — a növendékek elbirálásakor alkalmazunk, mely eljárásunk eredménye a lelkileg éretlen gyermek-anyagnak, fejlettségének meg nem felelő felsőbb osztályba való helyezése.

Ezen bajt, t. i. a szerfelett elnéző osztályozást egész teljében megtaláltam ezen iskolák legtöbbjénél is, — határozott meg-

károsítására úgy a növendékeknek, mint a tanítás eredményes voltának.

Aztán, last but not least, minmagunkon is sok mulik. Itt-ott bizony gondatlansággal, felületességgel kell vádolnunk minmagunkat úgy a dolgozatok előkészítése, mint azok javítása körül.

Talán egyben-másban magunk vagyunk oka annak, hogy tanítványaink nem tanulnak meg gondolkozni, hanem mechanikusan, szinte ész nélkül végzik munkájuk jó részét.

Tehát magasabb mérték alkalmazására és lelkiismeretes lelkiismeretességre kérem mindnyájunkat.

És most Carlyle szavaival bucsuzom el hét iskolabeli kedves társainktól és tisztelt hallgatóimtól: «Terhes volt együtt utazásunk; egy-egy kis megbántódás is fordulhatott elő; de most már vége van. Mind a mellett viszonyunkban volt valami szent, higyjétek el azt nekem! Mert bármennyi egykor szent dolog lett is üres értelmetlen szóvá, de azért valamennyiszer az Ember szava szól az Emberhez: abban mindannyiszor ott van az élő forrás, a melyből minden szentség származott és fog származni jövendőben is. «Isten velünk!»

Budapest. *Rosenberg Augusta.*

A NÉMET ÍRÁSBELI DOLGOZATOK AZ EZREDÉVES KIÁLLÍTÁSON.

Az országos kiállítás közoktatásügyi pavillonjának egyetlen, mérétekben is szerényebb termében foglalt helyet a felsőbb leányiskolák és tanítónőképző intézetek gyüjteményes kiállítása; a hely szűke mindenütt a legnagyobb takarékosságra intett és ezért aránylag kevesebb objektum állt a bámuló és bíráló szemek előtt, mint a hányat az illető tanintézetek kiállíthattak volna. De mindenkinek feltünhetett a gyakorlatos füzetek albumszerű kartenokaba rakott nagy sokasága, mely tanúságot tett a nyelvtanítók lankadatlan buzgalmáról, igaz iparkodásáról és sikeres munkásságról. A ki ezen iskolák német nyelvi gyakorlatait alapos tanulmány tárgyává tette megelégedéssel konstatálhatta, hogy azok a legtöbb esetben a tanterv kívánta ideális czélhoz igen közel jutottak; ott a hol lényeges hiányok észlelhetők voltak, ott — egy kis utánjárás mellett — kisült, hogy mindannyiszor a körülmények mostohasága hatott bénítólag tanítóra és tanítványra.

Hét iskola gyakorlataival foglalkozhattam kimerítően. A bemutatott füzetek 2—3 példányban, egy kitünő és egy középszerű növendék tollából valók voltak; két nemzetiségek lakta vidékről jött füzeten meg volt jelölve, hogy az illető német anyanyelvű-e vagy sem.

Számszerint minden iskolánál 15—17 gyakorlatot találtam, mely tekintélyes szám különösen az V. és VI. osztálynál, hol az anyag roppant bő és az óraszám csekély, nagy érdemül tudható be.

A külalak kivétel nélkül meglepően csinos; a vidékieké

csinosabb mint a fővárosi gyakorlatoké. Ezen örvendetes jelenség okát abban a ránk nézve kevésbbé örvendetes tényben keressük-e, hogy a vidéki gyermek általában több figyelemmel viseltetik az iskolai dolgai iránt, mint a fővárosi, vagy abban, hogy egy évvel tovább tanulja a szépírást. De itt is észlelhető a formaérzék csökkenése a magasabb tanárok által vezetett osztályokban, a mi egy a tanítónőkre nézve igen hizelgő megjegyzésre adna okot, a melyet azonban, tekintettel a velünk született szerénységre, visszafojtok.

A külsőségek megitélésében tovahaladva, feltünik továbbá a legtöbb helyen a gyakorlatok hossza. Ismerve azon körülményt, hogy egy tanítási óra 45 legföljebb 50 perczig tart, elképzelhetetlen, hogy tudtak 40 percz alatt 2—3, de helylyel-közzel 4—5 lapnyit fogalmazni és leírni, vagy pedig rögtönözve — konczeptus nélkül — a gyakorlatos füzetbe olyan gyönyörűen vetett betűket írni! Nálunk ez kivihetetlennek látszik. A magasabb osztályokban a házi dolgozatok jóval hosszabbak, a mi sokszor a stilus szószaporító és áradozó voltából ered. A gyakorlatok javítása a nálunk is általánosan elfogadott jegyekkel, többnyire nagy lelkiismeretességgel történt; itt újból azon tapasztalatot tehetjük, hogy a javítás az alsó négy — tanítónők által vezetett — osztályban, kivétel nélkül pontosabban hajtatott végre. Az V. és VI. oszt.-ban sűrűbben találkozhatunk benfelejtett mindennémű — de különösen syntaktikai és a németség ellen vétő hibákkal.

Így pl. az egyik így javítja a «Wer ist ein Gebildeter?» című gyakorlatban a következő passust: «Trachten wir uns Bildung anzueignen — trachten wir uns encyplopädische Bildung anzueignen», — holott nyilván az universell szót kellett volna alkalmaznia. Vagy «Wer sich mit dieser Eigenschaft rühmen kann» világosan a magyar kifejezésre vall — vagy megjegyzés nélkül hagyja a tanár, hogy a berlini Kladeradatsch németségével csak tréfásan alkalmazható rigmus «Bescheidenheit ist eine Zier, doch weiter kommt man ohne *ihr*, egy komoly, a leányok életében oly fontos szerepet vivő «Bescheidenheit» című gyakorlatban befejezésül szolgáljon, a mi a gyakorlatban kifejezett szép gondolatokkal homlokegyenest ellenkezik.

A mi a tanítási eredményt illeti, mint a minek a gyakorlatos füzeteket általában tekinthetjük — azt mindig kielégítőnek, sok helyen meglepőnek mondhatom. Szép németséggel írt, helyesírási hibáktól ment, tartalmas gyakorlatok egész során át azon meggyőződéshez juthattam, hogy a felsőbb leányiskolák német tanítása többnyire jó kezekben van s hogy erre nézve a versenyt más országok hasonfokú intézeteivel bátran kiállhatják.

Részletes tantervünk a gyakorlatok fokozatos egymásutánját világosan állapította meg, és ezen fokozattól nem is igen tértek el, úgy hogy önkénytelenül egy II. József császárról szóló anekdota jutott eszembe. A császárt egyszer egy idegen diplomata látogatta meg, a ki előtt a fenkölt fejedelem büszkén beszélt czentralizáló kormányrendszerének kitünő voltáról és argumentumait azon megjegyzéssel akarta lepecsételni: nem kitünő rendszer-e az, ha az uralkodó bécsi dolgozó szobájában minden pillanatban megtudhatja, melyik olvasmányt tanítja most a legfélreesőbb falu iskolamestere. «Ma, lássa — fejezé be győzedelmes hangon egy könyvben lapozva — ma az egész monarkiában a 79. olvasmányt tárgyalják.» Nos hát a kiállított füzetekből itélve, a Miniszter Ő Nagyméltósága is biztosan mondhatná meg, melyik osztályban milyen gyakorlat van soron. Sajnos azonban, hogy ezen magában véve helyes eljárás száraz formalizmussá lesz, sokszor a tanítókra bénítólag hat és egyes osztályindividuumok kiválóbb tehetségét nem engedi érvényre jutni. Az ismert fokozat szerint az I—III. osztályig volt: másolás, szótagolás, nyelvt. gyakorlat, emlékezetből való írás, levél; a IV—VI. osztályig: levélírás, elbeszélés, vers prózába téve, leírás, közmondások magyarázata, jellemrajzok, az olvasott nagyobb irodalmi művekből vett egyes jelenetek, szituácziók, vagy kimagasló alakok jellemzése, elmélkedések stb.

Megesik azonban, hogy a gyakorlatok kivitelénél hibák estek. Így pl. a szótagolás, mely a német nyelvben csak igen kevés nehézséget képez és a szóbeli begyakorlás után már nem szokott többé bajt csinálni, ismételve fordúl elő, sőt még a második tanév végén is kisért, a nélkül, hogy az elválasztásnál megelőzőleg hibák estek volna, sőt egy iskolában egy új, de nem szerencsésnek ne-

vezhető kiadásban, mint diktált szótagolás. Ha gymnastikának nevezhető az ilyen súlyosbított körülmények közt elszenvedett gyakorlat, szellemfejlesztőnek nem mondható.

Érdekes jelenség, hogy az egyes nyelvtani szabályok begyakorlására szolgáló mondatszerkesztési gyakorlatok kevés kivétellel elhibázottak. Mindnyájan, kik idegen nyelvek tanításával foglalkozunk, ugyanazt tapasztaltuk. Ritkán akad növendék, ki egy jól megértett nyelvt. szabályra ú. n. okos mondatokat tudna gyártani; látóköre egyszerre szűkül, mintha intelligenciája vaskarikával volna körülpántozva, csak a legprimitivebb viszonyok jutnak eszébe, a sok keresgélésben eltelik az idő és végre a nyelvt. szabály hamisan nyer alkalmazást. Ezért inkább diktált mondatokban iparkodjunk czélhoz jutni. A mi a helyesírási gyakorlatokat — diktandókat — illeti, ezek alig fordulnak elő. E körülmény okát csak azon averzióban kereshetjük, melyet a legfelsőbb leányiskolák ügyeire befolyó, tanügyünk egyik kiváló alakja a diktálás ellen táplál. Pedig a grammatikai tudást az elemzés után semmi sem szilárdítja meg jobban, mint módszeresen összeállított, jól kieszelt példáknak gyakori diktálása.

Dr. Kármán Mór egyet. tan. úr szivességéből alkalma nyilt a tanárképző gyakorló gimnázium egy növendékének diariumába bepillantani és a német írásbelieket tanulmányozni. Kármán ott a tanítás kezdő és középfokán kizárólagosan diktandókat irat és nagyszerű eredményt tud felmutatni.

A diktálás hiányos volta szomorúan jut napfényre azon körülményben, hogy mig a gyakorlatok az alsó osztályokban helyesírás tekintetében mintaszerűek, a felsőbb osztályokban a helyesírás sokszor ingadozó — világos, hogy az alap még sem volt elég biztos.

Egészen eltévesztettnek vélem a szórend tárgyalásánál azon eljárást, mely szerint a III. o.-ban «Ein Brief Schillers an Goethe ist so umzugestalten, dass man die Wortfolge so oft verändert, als möglich», a miből a következő kis monstrum születik. Schiller első mondata a következő: «Ich begrüsse Sie aus meinem Garten, in den ich heute eingezogen bin. Aus meinem G., in den ich heute

eingezogen bin, begrüsse ich Sie. Aus meinem G. begrüsste ich Sie, in den ich . . . .» s így tovább több-kevesebb grácziával. Szegény Schiller.

Felette érdekes volt a IV—VI. osztálynak, de különösen ez utóbbi témáinak úgy természete, mint kidolgozása. Hogy mennyi fejtörésbe került az ú. n. szép témák összeválogatása, ismeretes. A legnagyobb helyet a három nagy olvasmányból: H. u. Dorothea, W. Tell és Ifig. auf Tauris — v. Wallensteins Todból vett anyag foglalja el; de fölösleges az úgyis hosszasan négy hónapon át tárgyalt Tell anyagából 3 gyakorlatot «die Tellstage — Inhalt des I. Aufzuges, Charakterihstik des Tell — vagy Gertrud u. Hedvig — faragni; félős, hogy a leány természete úgy is irtózik az eregetikus olvasástól, örök életére megutálja a német irodalom e gyöngyeit és ez nem lehet czélja v. eredménye tanításunknak.

Egy másik feltünő körülmény az, hogy anyagukat olyan körből is választották, melynek nyoma a tantervben nincsen, mely messze túlhaladja tudásukat és melynek kiaknázásához sokkal több idő kell, mint a mennyit heti 3, illetv. 2 óra mellett a német irodalomnak szentelnek. Témák, mint pl. Die neuere Dichtung — das deutsche Drama — Ueber Goethe — Ueber Schillers Dramen — Schiller als Dramendichter — Sturm u. Drangperiode — Petőfi u. Körner doktordissertáczióra is igen bővek; 15 éves lánykák arról 4—5 lapon nem irhatnak, hacsak nem hiányosan és felületesen; átvett itéletek alapján kellő szemlélet hiján könnyen károsan hathatnak, mert nagyképüsködésre és elhirtelenkedett itélésre szoktatnak.

De megesett az is, a minek aztán nem szabadna történni, hogy a Parænesis «Szeresd a hazát» kezdetü passusának szószerinti fordítása «*Erläuterung*»-nak van betudva, holott a növendék tisztán fordított. Ezen eljárás csak károsan hat a növendék igazságérzetére. Hisz Kölcsey prózájának idegen nyelvre való szabatos átültetése magában véve is már igen tisztességes munka számba mehetne, sőt ott, a hol V. oszt. végezte túlnehéznek bizonyult.

Kedves érdekfeszítő témának mondhatom a több helyen felvett Selbstportrait—Selbstbiografie v. Subjektive Darstellung

meines Lebens czím alatt tárgyalt önéletrajz ; ifjú bájt és mosolygó pajkos szemek sugarát látunk e vallomásokból kivillani, sőt világosan hallani sok olyant, a mit «szerző» beleszeretett volna írni, de nagybölcsen elhallgatott.

Mielőtt ezen kedvező tanítási eredmény konstatálása után befejezném jelentésemet, még arra bátorkodom utalni, hogy a magasabb osztályok gyérebb látogatottsága nagyban megkönnyíti a munkát. Ott, hol az ötödik és hatodik osztály növendékeinek maximuma a *28—29*, minimuma pedig *6*, a tanító munkájának még sikeresebbnek kellene hogy legyen. Mindazonáltal azon kellemes és megnyugtató érzés szállja meg honleányi szívünket, hogy a vidéki iskolák hazánkban a kultura terjesztésének zászlaját magasan tartják és biztos zálogát képezik ama nagymérvű haladásnak, melyet hazánk az utolsó két évtizedben tett, de annak is a melyet ezentúl tenni fog.

AZ 1000 ÉVES KIÁLLÍTÁSRA KÜLDÖTT FRANCZIA-NYELVI ÍRÁSBELI DOLGOZATOKRÓL.*

A M. D. E. tanítónői szakosztályának elnöksége fölszólított, hogy ezredéves kiállításunkra a felsőbb leányiskolák által beküldött *franczia-* s jelentéktelen számban befolyt angolnyelvi dolgozatokat áttanulmányozzam s azokról annak idején a szakosztálynak jelentést tegyek.

A megtisztelő megbizatásnak eleget tettem s a szerzett benyomásokról a következőkben van szerencsém beszámolni.

Jelentésem bevezetéseül amaz örvendetes tapasztalatomnak kell kifejezést adnom, hogy felsőbb leányiskoláinkban a franczia nyelv tanítását s tanulását kivétel nélkül azzal a szeretettel s buzgósággal folytatják, a mely a tárgyat szépségénél s közvetítői érdemeinél fogva joggal megilleti.

Jól eső örömmel vettem észre, hogy az illető nyelvtanítónők gondosan szemük előtt tartják azt az elvet, hogy idegen nyelv tanításánál az irásbeli gyakorlatok nem annyira az irály képzésének szolgálatában állanak, mint inkább arra szolgálnak, hogy a növendékeket az illető nyelv szépségeibe, sajátságaiba s közvetve az azon irt remekművek megértésébe, élvezetébe és szeretetébe bevezessük. Örömmel üdvözöltem a «dictéek»-nek fölhasznált gonddal, nemes ízléssel megválogatott darabokat.

Az átdolgozásra, kivonatolásra szánt olvasmányok megválasz-

* A Mária Dorothea egyesület budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

tásából is a legjobb szellem vezérlése tűnik ki. A dolgozatok továbbá arról is bizonyságot tesznek, hogy a kellően megválasztott darabok gondos magyarázásra kerültek, mert a növendékek — persze tekintetbe kell vennünk, hogy jobbára csak kiválóbb növendékek füzetei jutottak a kiállításra — elég ügyesen s a mi a legörvendetesebb, látható kedvvel s érdeklődéssel (a tanítás-nevelés eme legmaradandóbb s legbecsesebb eredményével) dolgozták ki a kitűzött tételeket.

A tételek helyes megválasztása s azok kellő előkészítése mellett nyelvtanítónőink kivétel nélkül ügyelnek a kellő változatosságra is. Az alsóbb osztályokban fokozatosan változnak másolások tollbamondásokkal, mondatok szerkesztése könyv nélkül tanult dolgoknak emlékezetből való leírásával, nyelvtani szabályok begyakorlásának szolgálatában álló feladatokkal. A magasabb osztályokban ugyanezen fokozat és változatosság uralkodik ugyancsak dictéek, nyelvtani feladatok, fordítások (e pontnál dicsérőleg kell kiemelnem, hogy az egyik f. leányiskolában előszeretettel fordítgatnak részleteket hazai történelmünkből), majd apróbb leirások, elbeszélések, különböző tárgyú levelek, kis értekezések, elmélkedések, költők életrajzai, költeményeknek prózába tétele, irodalmi párhuzamok kidolgozásában, a minek szélesebb körben való föltüntetésére az áttekintésemre került irásbeli dolgozatok fejezeteit részben ide is iktatom.

Az egyik áll f. leányiskola írásbeli gyakorlatai, pl. e keretben mozognak: II. oszt. Métiers-construction (copie). Ameublement-ménage (dictée). L'araignée et le ver à soie (d'après mémoire). Phrases sur avoir et être. (Csak a III. évharmadban írt dolgozatok küldettek be.) III. oszt. La punition d'André (dictée). Propositions en faisant usage de l'indicatif présent, imparfait et futur du verbe avoir. Le laboureur et ses enfants. (Exercice de mémoire.) Exercice sur la formation du pluriel (Larousse Ière année). Ne remettons jamais au lendemain (dictée). Propositions sur les adjectifs. Propositions sur le verbe être. 15 propositions sur «les légumes et la foire». L'Exilé (Exercice de mémoire). Exercice sur le pluriel. Objets usuels. Mettre les verbes au temps indiqué. Les animaux (dictée). Az eddig felsorolt dictéekben nem sok a hiba.

L'arbre (d'après mémoire). Sur les verbes des quatre conjugaisons. Le jardin (description). — IV. o. Lettre d'une poupée à son amie (dictée). Mettez les verbes au temps indiqué. Le Grillon (exercice de mémoire). Mettez au pluriel la sujet suivant. Histoire d'un grain de mil (dictée). L'écolier paresseux. Thème sur les pronoms. Sur l'orthographe des verbes réguliers. L'ours et les chasseurs. Sur la formation des temps du subjonctif. Le chêne et le roseau en prose. Sur les verbes irréguliers. La bonté de cœur de Lamartine. Exercice sur quelques homonymes. Le printemps (description). Sur les règles du participe passé.

V. oszt. Sévigné: Chagrin de la séparation (dictée). Rendez le contenu de la poésie intitulée «L'aveugle et le paralytique» par Florian. Ecrivez des propositions en y introduisant des synonymes, des homonymes, des paronymes, des antonymes. Exercice sur la description. Le chien par Buffon (dictée). Exercice de rédaction: Soyez charitables..... Exercice de rédaction: le bon chien. Ecrivez des propositions sur les quatre sortes de sujet et d'attributs. Rendez le contenu du proverbe. «Les femmes font et défont les maisons.» .... Sur la bonne conduite en forme de conversation. De la construction. De l'amphibologie. (Ilynemű gyakorlatnak nem látom be nagy hasznát idegenajkú növendékeknél!) Reproduisez en prose la poésie intitulée «Une légende» par Coppée. Vous indiquerez vos occupations dans la maison de vos parents. (Rédaction.) Lettres usuelles: billets et lettres d'invitation. Propreté du corps, hygiène.

VI. oszt. Voltaire à Mme du Boccage (dictée.) Réflexions faites à la rentrée des classes. L'élève mettra en prose les vers suivants en faisant disparaître les inversions. Devoir sur l'histoire littéraire. Les salons au 17-e siècle. Dictée: Poésie élégiaque «La jeune captive» par A. Chénier. Description en forme de lettre (noce d'argent). Pensées et maximes d'Eötvös (traduction). Composition littéraire: Tracez le portrait d'Esther dans la tragédie de Racine. Des figures de pensée. Lettre de félicitation. Mettez en prose la description en vers «Un orage» par Saint-Lambert. Imitez la fable «le lion et le rat» par La Fontaine. Devoir sur l'histoire littéraire.

Proverbes à expliquer. Faites l'analyse de la comédie l'orgueilleuse per Mme Draeger. Exercice d'observation: Grande lessive par Otto Baditz. (Igen kedves dolgozat!) Exercice de réflexion: Quel enseignement est contenu dans la fable: «Les Animaux malades de la peste» par la Fontaine. Bernardin de Saint-Pierre.

Helyes, módszeres eljárásról tanuskodnak egy másik állami f. leányiskola növendékeivel készített dolgozatok is. Pl. III. oszt. Helyesírási gyakorlatok az összetett magánhangzókkal. L'école. La famille, helyesírási gyakorlatok. Az *avoir* ige gyakorlati alkalmazása egyszerű mondatokban. Az *être* ige gyakorlati alkalmazása egyszerű mondatokban. L'école. (Leírás beszédgyakorlat alapján.) La maison. (Leírás.) «Ne surmenez pas les animaux» cz. olvasmány áttétele egyesszámból többesszámba. «Le mauvais fils puni» cz. olvasmány átalakítása a himnemből a nőnembe. Tárgygyal bővített mondatok képzése *aimer* igével. Les repas. Leírás beszédgyakorlat alapján. Les animaux domestiques et leur utilité. Leírás tárgyalt olvasmány alapján. Le jardin, leírás kérdések alapján. Le corps humain. Az ige I. és III. többes személyének gyakorlása. La souris et la souricière cz. mesének összefoglalása kérdések alapján stb.

Kedves tételeket dolgoztak ki a harmadik f. leányiskola VI. osztályának növendékei: L'enterrement d'Attila. (Traduction.) Matthias le juste (elbeszélés). Le désert du Sahara. (Leírás.) La piété filiale. La fabrication du papier. La Fontaine (életrajz). Le contentement vaut mieux que la richesse (elbeszélés). La service de quelques animaux domestiques (leírás). Le riche parent (elbeszélés). Plaisirs d'hiver (leírás). Origine des Carpathes (monda). Trait de générosité (elbeszélés). La littérature du 18e siècle (kivonat). L'amour maternel» (elbeszélés). L'eau et son utilité.

Jól megválasztott tételek a negyedik f. leányiskola füzeteiben ezek: Les agréments et les désagrements de des saisons. La place du marché (description libre). La couroune et l'épée. (Fordítás.) Mes fleurs favorites (narration). La promenade dans la ville. Lettre d'invitation. Une jeune fille à sa mère; voyage de Lőcse à Budapest stb., melyeket a növendékek meglehetős szóbőséggel, saj-

nos azonban gyakran egészen magyaros szórenddel s az igeidők, különösen az imparfait és passé défini hibás alkalmazásával írtak meg. Rendkívül meglepett, hogy efféle hiba több helyen javítatlanul maradt s ép úgy a leveleknek németes «je reste» befejezése.

Az V. f. leányiskolából fölkerült dolgozatok dictéekből és emlékezetből leírt apróbb dolgokból álló részében kevés a hiba. Az önállóan készült dolgozatok gyöngébbek s behatóbb előkészítést tennének kivánatossá. A tételek megválasztása dicséretet érdemel. Álljanak itt mutatványul a VI. osztály növendékei tollából kikerült feladatok czímei:

. . . Lettre à une amie. Extrait de la lecture: De la conversation par La Rochefoucauld. Mettez en prose l'aveugle et le paralytique. Les abeilles. Description d'après lecture. Le 17e siècle et ses poètes. Extrait de la lecture la conscience par J. J. Rousseau. Temesvár et ses environs. Dictée: La représentation d'Esther à Saint-Cyr. Les paures en hiver. Extrait de la lecture: Oraison funèbre de la duchesse d'Orléans. Lettre de remerciment . . . . . Extrait de la poésie: «La joie du foyer» par Victor Hugo. Extrait de la lecture: Une belle nuit en Amérique par Chateaubriand. Mme de Sévigné et Mme de Staël (parallèle).

Felette czélszerűnek kell elismernem az olvasottak kivonatolását, melyre a fent említett iskolánál úgy látszik nagy gondot fordítanak, minthogy a növendék ily módon nemcsak az irásban gyakorolja magát, de egyúttal megerősíti a remekírók műveiből magába fogadott benyomásait s örömmel tapasztaltam, hogy ezen elvet majdnem összes f. leányiskolánk magáévá teszi.

Sajnálattal nélkülöztem azonban a dolgozatok között a modern nyelvek tanítása irásbeli részénél is külföldön oly sok sikerrel alkalmazott társalgási gyakorlatokat, melyekkel szintén kettős czélt érhetünk el: a növendékek gyakorolják velük az irást s egyszersmind az annyira szükséges társalgási nyelvet. Efféléket alig találtam.

Tapasztaltam továbbá, hogy itt-ott talán kelleténél is tágabb teret megengednek a növendékek önálló munkásságának, a mi aztán a hungarizmusok egész raját vonja maga után. Pedig hatá-

rozottan többet ér, ha a növendék kevesebbet s egyszerű dolgot ír le helyes francziás mondatszerkezettel, francziás fordulatokkal, mintha nagyobb dologba fog s azt betűszerint lefordítja magyarból. Ez az eljárás határozottan útját állja a nyelvérzék fejlesztésének.

A dolgozatok javitására vonatkozólag az a mondani valóm, hogy az némely iskolában csak a hibák megjelölésével történik, a minek alapján a növendék maga eszközli a javítást; másutt ellenben úgy, hogy a tanító kijavítja a hibás részeket s a növendék a már kijavított szavakat vagy mondatokat lemásolja, hogy azokat emlékezetében megerősítse. A milyen szép is a javításnak első helyen említett módja, csak ott itélem alkalmasnak s czélra vezetőnek, hol gondatlanságból elkövetett hibáról van szó s az utóbbinak nyújtanám az elsőbbséget . . . Annál is inkább, mert épen a kijavított füzetek átnézése közben is tapasztaltam, hogy a növendékek itt-ott talán a kellő utánjárás hiányában, a melyre nincs mindig idejük vagy módjuk, a javításban újra hibákat ejtettek, melyek sok helyen ugyancsak javítatlanok.

Angolnyelvi dolgozatokat csakis egy vidéki f. l. iskolából láttam, melyekről ép úgy a tárgy megválasztása mint annak kidolgozása szempontjából csakis dicséretet mondhatok s örvendetes körülmény számba veszem, hogy vidéki intelligenciánk e tekintetben is képezni óhajtja magát.

Visszapillantva a mondottakra kimondhatom s örömmel mondom ki, hogy felsőbb leányiskoláink franczianyelvi tanítása jó úton indult s ha azon minden tekintetben gyarapodva halad majd tovább, tanuló ifjuságunk belső meggazdagodásának előmozditásában nem jelentéktelen szerepet fog vinni.

Budapest. *Tocsek Helén.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Nők mint miniszteri kiküldöttek. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter a beszterczebányai áll. felsőbb leányiskolával kapcsolatos internátus megvizsgálására *Odor Emilia* budapesti áll. felsőbb leányiskolai tanítónőt, s ugyanoly czélból Máramaros-Szigetre *Márs its Rozina* temesvári, Lőcsére *Kolacskovszky Elza* kassai áll. felsőbb leányiskolai igazgatónőt, Pozsonyba pedig *Décsei Janka* budapesti áll. felsőbb leányiskolai tanítónőt küldötte ki. — Ez már a második eset, hogy nők ily megbizást kaptak. Az 1894/5-ik tanévben Odor Emilia a soproni, Décsei Janka a trencséni, Thuránszky Irén budapesti áll. tanítónőképezdei igazgatónő a temesvári áll. felsőbb leányiskola internátusának megvizsgálására volt kiküldve.

*

Utazási segélyek tanítónők számára. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, Szuppán Vilmos miniszteri biztos javaslatára a folyó évi nagy szünidőben Párisban tartandó franczia nyelvi és irodalmi tanfolyam látogatása czéljából két áll. felsőbb leányiskolai tanítónő számára, kik a franczia nyelv tanításával már több év óta foglalkoznak, egyenkint 150—150 frt utazási segélyt hajlandó engedélyezni s e végből felhivta a nevezett biztosát, hogy a tanfolyamot látogatni kivánó tanítónők közül kettőt hozzon javaslatba. A tanfolyamról a Magyar Pedagogia hozott ismertetést Heller R. tollából a m. é. novemberi számában.

*

Igazgató-tanítónők a főváros szolgálatában. A legutóbb lejárt pályázatok alkalmával a fővárosi elemi leányiskolai igazgató-tanító állásokra többen folyamodtak a fővárosi tanítónők közül. 20—25 éve szolgálván közmegelégedésre a főváros tanügyét, abból a feltevésből indultak ki, hogy hosszas tanítói gyakorlatuk s a fővárosi helyi viszonyok ismerete alkalmassá teszi őket ez állások betöltésére, szolgálati éveik arányában pedig teljesen méltók ez előléptetésre. Maguk sem hitték, hogy ez előléptetést elnyerik, de folyamodásukkal fel akarták hívni a hatóság figyelmét a nők igazgatói állásokra való alkalmaztatásának lehetőségére, s azon előnyökre, melyek a nők alkalmazásából — illetve a növendékek, tanítói testület és igazgató harmonikus munkásságából — esetleg a tanügyre háramolhatnának. Önzetlenül, a tanítónők jövője érdekében cselekedtek. Eljárásuk azonban nem esett — legalább a sajtóban

nem — ily enyhe elbirálás alá. Követelésnek, szerénytelenségnek minősítették fellépésüket. Még a «Nemzeti Iskola» is, mely pedig mindig a tanítónők ügye barátjának vallotta magát, a következőképen ír e mozgalomról: «Hölgyek, mint igazgatók. Egy kőnyomatos ujság alapján bejárta a lapokat, hogy a székes-főváros tanítónői azt követelik, hogy a tisztán leányiskolákban az igazgató is hölgy legyen. Ezt követeli — e hír szerint — az egyenlőség és a pedagógiai előnyök is mellettök szólanak és az állami iskolákban már rég így van. Mi mindenek előtt kijelentjük, hogy e mozgalomról semmit sem tudunk és az egészet egy-két ember munkájának tekintjük és egyúttal megjegyezzük, hogy bizony az állam sem hódol az emanczipáczió ilyen nyilvánulásának olyan feltétlenül. Mi igenis hivei vagyunk a nők egyenjogusításának, de már oda, ahova a férfi ereje is alig elég, éppen a pedagógiai okból szivesebben állítjuk a férfit. Ennek hivatása a mások védelme és ebben bizhatunk is, míg a nő még mindig rászorúl maga is a férfi védelmére».

Mi ezzel szemben azt gondoljuk, ha megállják a nők helyüket — s erre számtalan példa van hazánkban — mint polgári, felsőbb leányiskolai és elemi- és polgáriskolai tanítónőképző intézeti igazgatók, kétségtelenül meg fogják állani helyüket mint elemi iskolai igazgatók is. Nem reméljük azonban, hogy a fővárosban egyhamar ilyen állásokhoz jussanak; de ezt csak kenyérkérdésnek tekintjük. Végre is méltányos, hogy a jobban jövedelmező igazgatói állások a családfentartó férfitanítóknak jussanak. A pedagógiai elvek legfelebb csak kivánatossá tehetik, de nem követelik meg — úgy mint a magasabb fokozatú leányiskolák — a nőigazgatót. Különben a mutatkozó tanítóhiány a vidéken mind jobbanjobban lehetővé teszi a tanítónők térfoglalását, csak a főváros specziális viszonyai között halad az lassan előre.

*

Háztartási iskola-egyesület. Folyóiratunkban kezdettől fogva egyengettük az útját a háztartási iskolák keletkezésének, rámutattunk szükségességükre, fejtegettük szervezetüket, tantervüket és sürgettük felállításukat. Az eszme lassan érett. Előbb a M. D, E. tette beható eszmecsere tárgyává, majd a M. D. E. felkérésére a Szabad Lyczeum karolta fel, s egy 3 havi háztartási tanfolyam felállításával a kezdeményezés terére lépett. Az állami és felekezeti intézetek internátusaiban itt-ott főzőtanfolyamok keletkeztek, míg két év előtt az Orsz. Nőképző Egylet» az intézetével kapcsolatos főző-iskolát rendes háztartási tanfolyammá önállósította.

De ezen főzőtanfolyamok és háztartási iskolák csak a jobb módú családok szükségleteinek feleltek meg. A szegényebb néposztály leánygyermekeinek képzéséről mind ez ideig gondoskodás nem történt. Ezen a szükségleten akar segíteni a május havában br. *Dániel Ernőné* elnöklete alatt megalakult új egyesület, mely a megalakulás után azonnal a cselekvés terére lépett. Bizottságot küldött ki, mely őszig gondoskodik iskolahelyiségről, tantervről, tanerőkről úgy, hogy a szegény leányokra annyira áldásos intézet őszszel megnyitható legyen. Az uj egyesületet 2 frtnyi tagsági járulékkal lehet legmegfelelőbben támogatni. *Pályi Sándor,* az egyesület titkára (Damjanich-utca 25) szolgál további felvilágosítással.

Fürdői kedvezmények a M. D. E. tanítással és neveléssel foglalkozó tagjainak. 1. Thurzófüreden egy tap kaphat junius és szeptemberben ingyen lakást, gyógy- és zenedíj elengedést, az étkezésnél 25% engedményt; julius, augusztusban a szoba árából 50% engedményt s a fennebbi kedvezményeket. 2. Tarcsa fürdőben az egész idényben egy ingyen hely. 3. Margitszigeten egy tag kap ingyen lakást és fürdőt. 4. Csiktusnád fürdőben gyógy- és zenedíj mentesség és ingyen fürdőhasználat két tanítónő részére. 5. Feketehegyen két tanítónő kaphat lakást és étkezést félárban junius 15-től julius 15-ig és augusztus 15-től szeptember 15-ig; ingyen lakást pedig junius 1-től 15-ig és szeptember 15-től 30-ig. 6. Harkány fürdőben az egész idényben egy I. oszt. márványkádfürdő ingyen használata. 7. Erzsébet sósfürdő (Budapest) 10 drb. fürdőbérletjegynél 2 frt engedmény. 8. Keszthely-Hévizen két tanítónő kap 3—3 hétre fürdődíj- és gyógydíjfelmentést. 9. Szt.-Lukács-fürdőben (Budapest) két tanítónő kap 30 drb. ingyen fürdőjegyet. 10. Csiz fürdőben az elő- és utóidényben az igazgatóság által meghatározandó kedvezmények. 11. Pöstyén fürdőben a «Tisztviselő-Lakban» penzió árak: egy napra 2 frt 70—4 frt 25 krig, beleértve a lakás kiszolgálattal, reggeli, ebéd, vacsora és bármilyen fürdő. Egyéb költségek is kedvezményes áron. 12. Stubnya fürdőben egy vagy két tag részére a lakás és étkezés árából 20% engedmény az egész idényben. 13. Iglófüreden egy tanítónő tagnak a szoba árából 50% engedmény, ingyen fürdő, a gyógy- és zenedíj teljes elengedése a főidényben is. 14. Borszék fürdőben egy tanítónő tag ingyen lakást, hideg fürdőket, zene- és gyógydíjmentességet kap. 15. Parádon julius és augusztus hónapban egy tanítónőnek a lakás, fürdő, gyógyhely és zenedíjból 50% engedmény. 16. Vizaknán két tanítónő igyen fürdőket kap. 17. Báznán ingyen fürdő, zene- és gyógydíjmentesség. 18. Szolyva-Hársfalván egy vagy két tag a szoba árából 33%, a fürdő árából 50% engedmény, gyógy- és zenedíjmentesség. 19. Balaton-Füreden az apátsági vendégházban az elő- és utóidényben a szoba árából 50%, a főidényben 30% engedmény, fürdő ingyen.

A bélyegtelen kérvényeket az egyesület elnökségéhez címezve kérjük mielőbb a hivatalos helyiségbe IX. ker. Pipa utcza 33. sz. alá küldeni.

*

Egy anya a tanulók szellemi megterheléséről. Dr. Petz Lajosné tolláből közöljük a következő megszívlelendő igazságokat:

«Ha a jó Isten a világ teremtése czéljából egy bizottságot hivott volna egybe, sőt még kisebb albizottságokat is küldött volna ki a dolgok megvitatására, nagyon valószínű, hogy a világ még ma sem volna kész.» Mindig eszembe jut ez a tréfás állítás, a hányszor hazai vagy külföldi tudósok, szakférfiak tanácskozásáról olvasok a tanulók szellemi túlterhelésének kérdésében. Azonban mégis — következetlen asszonyi észszel — fokozott érdeklődéssel várom e tanácskozások eredményét, sőt optimista perczeimben azt merem hinni, hogy végre is ütött a reakczió, a szabadulás órája és miként a sötét, testsanyargató középkor végén, mi is egy új, üde, felfrissítő renaissance küszöbén állunk!

Így vagyok ma is, midőn olvasom, hogy mind a tanáregylet, mind

az orsz. közoktatási tanács a tanterv reviziójának kérdésével foglalkozik.

Igen uraim! nemcsak komoly pædagogusok, tudós tanárok, hygiænikus orvosok, haragos apák várják érdeklődve, remélve-kétkedve az önök nagy munkája eredményét; hanem mi aggodó anyák is. Elvégre mi is érdekelhetne közelebbről bennünket, mint mind az, a mi gyermekeinkre, az ő harmonikus testi-lelki fejlődésüknek kérdésére vonatkozik?

Ne is vegyék kérem szerénytelenségnek, tudákosságnak, vagy munkájokba vetett bizalmunk hiányának, ha hozzá merünk szólni oly kérdéshez, mely sok gondteljes napot, álmatlan éjszakát szerzett már nekünk is.

A példa vonz, és nemde sok példa van rá, hogy milyen csodákat művelt már az anyai szeretet? Az a mindenható élő szeretet, mely az Irás szerint hegyeket mozdit meg helyükből. Csoda-e, ha azt merem hinni, hogy ettől az érzéstől vezérelve egy parányi rést tudok talán ütni én is azon az ódon, pókhálós bástyán, mely az iskoláztatás régi tradiczióiból épült, s mely még mindig kérlelhetlen merevséggel választja el kis barátainkat a körülöttük hullámzó, való élettől. Azon a bástyafalon, melynek minden korhadt köve makacsul ellentétbe helyezkedik a gyermeki lélek friss, üde, csapongó természetével és évek során át lidéznyomásként nehezedik a tanuló ifjuság 50—60%-ának kedélyére, idegrendszerére. Mert a tőlök megkövetelt munka oly helytelen arányban áll a többség tehetségével, értelmi fejlettségével, hogy 100 gyermek közül legalább 50—60, naponta félve, aggódva, izgatottan megy az iskolába, megretten, elsápad ha felhívják. Nem sokkal vidámabban tér haza sem, főkép bizonyítvány osztás idejében. Lassankint persze belefásul. De mikor már a folytonos ismétlődés folytán oda jutott a gyermek, hogy közömbösen hallgatja tanárjának ingerült korholását, képességének, szorgalmának lesujtó kritikáját és a jövőjére vonatkozó szomorú jóslatokat; közömbösen nézi atyja mogorva, anyja bánatos tekintetét: akkor már érzékeny csorba esett jellemén, önérzetén, önbizalmán, ifju lelke magasba törő vágyain, nemes ambiczióján, a melyek pedig jóval hatalmasabb, értékesebb rugók az élet harczaiban, mint az a sok czéltalan, élettelen, száraz adathalmaz, a miért cserébe adta.

Talán igaz az, hogy az anyai szeretet néha látnoki erővel ruház fel és a mi szomorú tapasztalataink, aggodalmas megfigyeléseink egy porszemmel még hozzá is járulhatnak a nagy munka sikeréhez.

Gondolják meg uraim, hogy hat-hét éves koráig majdnem kizárólag a mienk az a gyermek. Bizonynyal vannak önök közt is atyák, kik jól tudják, milyen nehéz hat esztendő az! Hányszor küzdünk élethalálharczot a gyermekért, hány ellenségtől váltjuk meg testi-lelki szenvedések, izgalmak árán? Ápoljuk, gondozzuk, neveljük és akkor átadjuk a tért — önöknek.

Régente bizalommal, megnyugvással vezették szülőink gyermekeiket a tudomány felszentelt csarnokaiba, de a mi bizalmunk már erősen megrendült, sok kétséggel vegyült.

Megdöbbenve látjuk évről-évre kis öcséken, rokon ismerős ifjakon, majd a saját féltett gyermeken az iskola testsorvasztó, idegromboló hatását.

Üde, rózsás arczú, éptestű, nyilt tekintetű, vidám és kis fiucskákat vezetünk az iskolába és sajnos, nagyon gyakran halvány, fáradt, kedvetlen, ideges, rövidlátó, szükmellű, görnyedt tartású, koravén — vagy legalább természetellenesen komoly — ifjakat kapunk vissza.

Bizony úgy tetszik, legfőbb ideje, hogy nagyon komolyan vegyük ezt a bajt. Elismerem, hogy e szomorú változásban néha hibásak a szülök is és a modern életmód sok ferdesége. De ezekről máskor szólhatunk, most maradjunk az iskolák mellett.

A szellemi túlterhelés kérdése már jóideje napirenden van nálunk és máshol is. Sok józan, okos tanácsot, bölcs feddést, majd erélyes vészkiáltást hallottunk már, de a gyakorlati eredményt hiába vártuk. Igazán megfoghatatlan, ha meggondoljuk, mily illetékes birálók, kiváló szaktekintélyek írnak, szólnak nap-nap után e dologról, — számottevőbb siker nélkül.

Pedig lehetetlen aggodalom nélkül olvasni például hazánk európai hirű hygiænistájának, Fodor Józsefnek intéseit. — Olvassák el és szivleljék meg kérem első sorban azt a kitünő beszédét, melyet a legirányadóbb helyről — tudományegyetemünk rektori székéből — mondott 1894 szeptember 16-án.

De vessünk előbb egy futó pillantást a külföldre, hol szintén a gondolkozó fők szine-virága szólt e kérdéshez.

A régiekből, kik még nem annyira a szellemi munka sokasága, mint a testi nevelés elhanyagolása ellen emeltek szót (mert hisz ezzel kezdődött a mai tarthatatlan, kóros állapot) elég, ha Commeniust, Locket, Basedowot, Pesztalozit, Fröbelt, Disterweget említem. A ki valaha is forgatta a nevelés történet tanulságos lapjait, tudja, milyen díszes nevek ezek.

És — las but not least — Rousseau! Milyen szépen mondja: «Az egészségügy nem is annyira tudomány, mint erény, s ha erény, megtanít rá, hogy testi épségünk elhanyagolása bűn, ápolása pedig szent kötelesség.» Szinte hihetetlen, hogy 100 évet fordult azóta az idő kereke és szép intése még ma sem ment át a köztudatba.

Az újabb kor tudósai már tisztán látják és mai nevén nevezik a bajt.* Igy Virchow, Quinke, Erb, Schröder, Westphal, Axel Key, Classon, Kollmann, a ki statisztikai adataival azt bizonyítja, hogy «minden harmadik gyermek rendszeresen beteggé tétetik». Persze e betegségek legtöbbje oly természetű, hogy nem nyilvánul azonnal szembeötlőbb módon, de azért már ott lappang a szervezetben és hol lassubb, hol rohamosabb tempóban halad szomorú végzete felé.

Nem sokkal kedvezőbbek Nesteroff adatai. Különösen érdekes az ő megfigyeléseiben, hogyan gyengül a gyermek szervezete évről-évre a középiskolákban. Egyik moszkvai gimnáziumban pl. az I. osztály tanulóinak csak 15%, a VIII. osztály tanulóinak már 69% volt idegbetegségekre hajlamossá téve.

Az angol Crichton-Browne 6580 londoni tanulót vizsgálva több éven át, azt tapasztalta, hogy ezeknek 46%-a szenvedett ideges fejfájásban, 38%-a álmatlanságban és 54%-a ideges — neuralgikus — fájdalmakban.

* (Lásd «Egészség» 6. füzet. 1896.) Dr. Anjeszky A.

De térjünk át hazánkra. Talán említeni is fölösleges, annyira ismerősek mindnyájunk előtt azon jeles férfiak, kik nálunk ez áldásos mozgalom úttörőinek nevezhetők. De mégis engedjék meg, hogy hálásan felsoroljam azokat, kiknek e téren kifejtett munkásságáról oly gyakran vettünk igaz elismeréssel tudomást.

Ismét Fodor Józseffel kezdem, mert az ő főszerkesztésében megjelenő «Egészség» című folyóiratnak alig van száma, mely kisebb-nagyobb közleményekben ne foglalkoznék e bajjal. Igy közli pl. Berzeviczy Albert jeles beszédét az 1895-iki közegészségügyi kongresszuson: «A testi nevelésről», Schuschny Henrik dr. nagy szorgalommal gyűjtött tanulságos statisztikai adatait, Imre József, Aujeszky Aladár dr.-ok alapos tanulmányait stb.

Az országos közegészségügyi egyesületben Müller Kálmán, az orsz. közoktatási tanácsban Alexander Bernát tudós tanárainkban lelt az ügy lelkes harczosokra. Az érdekes eszmecserék folyamán a felszólalók mind elismerték a megterhelés létezését és az ellenakczió égető szükségességét.

Az országgyűlés közoktatásügyi bizottságában hasonlókép nyilatkoztak: Csáky Albin gr., Hock János, Fenyvessy Ferencz, Nagy István, Kiss Albert.

Mielőtt e díszes névsort lézárnám, kegyelettel, megilletődéssel szárnyal át képzeletem a Királyhágón, egy korán hantolt sírdombhoz, melyben e mozgalom egyik előharczosa, az egészséges, harmonikus, minden ízében magyaros nevelés egyik munkás, fenkölt szellemű apostola: Felméry Lajos nyugszik. Vajha a testi és szellemi munka egymáshoz való viszonyának kérdéseiben minden magyar pædagógus e széles látókörü, tudós mester intéseit követné és az ő nyomdokain haladna!

A fölsorolt adatok, nevek, számok, úgy saját napi tapasztalataink világosan illustrálják, milyen drága árt fizetnek gyermekeink egészségükben, szervezetüknek ellentálló képességben azért a bizonyos mennyiségű ismeretért, melyet cserébe kapnak. Pedig tudjuk, hogy kevés földi jó van, mely az egészségnél többet ér, és hogy a létért küzdés nagy harczában jelentékenyen számot tesz az erős test. Csoda-e, ha előbb-utóbb elkezdjük kutatni, birálgatni, mérlegelni, vajjon meg is éri-e ez a csere a nagy váltságdíjat? Csupa szükséges, hasznos, lélekemelő dolgokat adnak az iskolák? Biztos fegyvereket kovácsolgatnak az élet — a mai élet — küzdelmeihez? A mai élet! Álljunk meg, mert itt van az iskolák egyik legsarkalatosabb hibája. A mellett, hogy a régi, elavult, feleslegessé, mellékessé vált szellemi teherhez makacsul ragaszkodik; kénytelen hozzácsatolni évről-évre az újabb haladást, az újabb tudást; az összes tudományágak nagy fellendülésével járó tömérdek vívmányát a modern kultárának. Joggal kérdi Fodor tanár, hova fog ez vezetni?

Kérdem én is, hogy vajjon ebben a villanynyal, gőzzel dolgozó, napsugárral rajzoló, kabeles, telefonos, fonografos, czinematoskopiás, Röntgen-sugaras világban okvetetlen szükséges-e még azt is tudni egy szegény kis deáknak, hogy Nagy Sándor lovát Bucefalosnak hívták?! És hány ilyen felesleges limlom van azokban a vastag tankönyvekben?!

Persze, persze, ha az emberi elme egy nagy, sőt tetszés szerint bővíthető szellemi éléskamra volna, melybe 20—25 esztendőn át gar-

madával halmozhatnánk egymásra a fogalmakat, ismereteket! (Mert hisz a gyermeknek élte első perczétől, első siró hangocskájától, első mosolyától kezdve tanulni — mindent tanulni kell.)

De sajnos, máskép áll a dolog. Míg az ilyen módon teletömött, elcsigázott agyvelő lassan, kelletlenül működik és igyekszik mentül előbb — gyors felejtés árán bár — megszabadulni túlsúlyától: addig a helyes mértékkel művelt, kevesebb, de jól feldolgozott, megértett ismeretekkel gazdagított agy friss, rugalmas, munkabiró, sőt teremtőképes! Legméltóbb képmása a nagy mindenségben, a nagy Alkotónak.

Mennyi tanulságos adattal bizonyítja ezt a tanulmányok, felfedezések története, sok nagy ember életrajza. Igen, tömegesen, bizarr csoportban tódulnak lelki szemeink elé az emlékezet tarka kaleidoskopjában nagy tér- és időbeli távolságból kimagasló szellemek, kiket gyermekkorukban alig, vagy nagyon hézagosan tanítgattak: Posztót sző a kis Columbus, szappanos inas, majd betűszedő Franklin, írni olvasni nem tudó szülők elhagyatott gyermeke a britt óriás Shakespeare, Ferguson pásztor, ép úgy Defregger, a müncheni festész-akadémia művész-tanára, asztalos Munkácsy, Csepreghy, lakatos Fadrusz, tétlenül mélázgat Sevilla utczáin a kis Murilló — a mennyország festője — a gyermek Dickens gyári munkásfiu, Garibaldi matróz, Rubens apród, korlátoltnak, együgyünek deklarált kis tanulók: Newton, Liebig, Linné, mint 10 éves gyermek énekkel keresi kenyerét Rachel, összesen hat hónapig jár iskolába Lincoln, 14 éves koráig Washington, egy zenekarban tölti ifjúsága jó részét Herschel, és ujságáruló suhancz Kanada vasutjain a feltalálók királya — Edison!

Vajjon csak a véletlen játéka mindez, vagy mélyebb igazság rejlik e tények mögött? Ki tudná megmondani? Gondolkodóba ejtik az embert és igen közel fekszik a föltevés, hogy ez a merev tanítási rendszer míg egyrészt tétlenségre kényszerítve, lassanként eltörpíti, szükségkép nehézkessé, tunyává teszi a testet: békóba veri a nagyobbszabású lelket is.

Szintelen, phalanszteres kerekeivel megőrli a zsenit, lehorzsolja, megőrli és chablonos tuczatmodellekbe formálja az egyéni sajátosságok szines hajtásait, az eredeti tehetségek zsenge rügyeit, melyek szabadabban fejlődve (csak «szabadabban», de nem «vadon») úgy lehet új eszméket, meglepő színeket, duzzadozó őserőket hoztak volna működésbe. (Kinek nem jut eszébe Petőfink, Jászai Marink?)

De ez csak föltevés. Nehogy félreértsenek! Mindezekkel távolról sem kivánom kisebbíteni a kultura áldásait, a tudás, tanulás értékét. E példák csak azt mutatják, hogy az utókor háláját, a világ bámulatát gyakran vívták ki olyanok, kiket nem fogtak korán elvont tanulmányokra, és hogy nem épp feltétlenül a gyermekkor van prædestinálva ezeknek elsajátítására. Pótolni lehet sokat érettebb elmével is, ha tudományszomjunkat el nem oltották avatatlan kezek.

Bátran kigyomlálhatnánk tehát a sok szőrszálhasogató, száraz elméletet, kidobhatnánk a felesleges ballasztot, a mit csak a feledés számára tanul a gyermek. Tanul győtrődve, megunva. Megunva örökre magát a tanulást, sőt minden komolyabb olvasgatást, s ezzel elzárva maga előtt nemcsak a legnemesebb szellemi élvezet kútforrását, hanem az önképzés legtermészetesebb eszközét: a világirodalom kincstárát.

Csak nyirbálják is meg alaposan azokat a vastag, 200—300 oldalra terjedő, — vizenyős, homályos mondatokkal teljes — unalmat lehelő tankönyveket. Legyenek csupa rövid, velős, világos, könnyen érthető és könnyen áttekinthető munkák. Arányos, szilárd kis gerinczei a tudományoknak, melyre majdan érettebb elmével minden tanuló saját egyéni hajlama, képessége, életszükséglete szerint rak húst, vért és egyéb szerveket.

*

Természetes, hogy az ekként megtakarított sok-sok szabad időt első sorban a folytonos ülésben, zárt levegőben elpuhult, elernyedt tanuló ifjúságunk testi erejének regeneratiójára fordítsuk. De nem a mai merev, pedans, öröm és vidámság hijával szükölködő tornaórák szaporításával, hanem a gyermek- és ifjusági játékok, sportok, kedves, üde, változatos nemeinek kultiválásával. Kövessük, utánozzuk ezekben bizvást az angolokat. Ők a görög athletikának igaz, méltó örökösei.

Jól tudják a praktikus, világos észjárású angolok, hogy nemzeti vagyonuk értékesebb tőkéje, fönnállásuk sarkköve nem dús szénbányáikban, füstölgő gyárkéményeik légióiban, hanem fiaiknak edzett, aczélozott izmaiban, férfias bátorságában, szóval a nemzet fizikai erejében rejlik.

Az angol iskolákban játékokkal épen olyan rendszeresen foglalkoznak, mint a studiumokkal, hetenkint 20—30 órán! A kisebbek szabadon játszanak. Vigan járja az edzett kis angol fiúk közt naponta a szembekötősdi, hunyósdi, fogósdi, futósdi, no meg a játékok királya: a lapda.

Jellemző, mily két nagy emberről jegyezte fel a történelem, hogy mennyire szerettek lapdázni még férfikorban is: Cato a Mars mezőn* és Deák Ferencz, mint követ a pozsonyi réteken.

A felsőbb osztályokban aztán páratlanul ügyesek és kitartók az angol tanulók a tulajdonképeni athletikai testgyakorlatokban, mint a futás, ugrás, vivás, uszás, boxolás, csónakázás. Miért ne lehetnének azokká a mi fiaink is? Mert a melyik ifjú ez edző sportok egyikét-másikát zsenge korától fogva megszokta, nem is élhet többé nélküle. Talizmánjaivá lesznek és a kártyaasztalok mellől, a kávéházak fojtó légköréből és később, meglett korban is, a kultura idegfárasztó műhelyeiből mindig visszavezérlik a nagy, fenséges természet tiszta, éltető levegőjéhez, mely nemcsak egészségesebbé, de jobbá, nyugodtabbá, boldogabbá teszi a hozzá menekülőt.

*

Azt hiszem, aligha kezdhetnők áldásthozóbb alkotással nemzeti életünk új ezredét, s bizonynyal nem kisebb szolgálatot tesznek hazájuknak azok, kik a mai egyoldalú tanítást szerencsés kézzel megreformálják, mint a dicső mult fegyverfogható hősei. A lefolyt századokban védőbástyái voltunk a kulturának a barbár támadások ellen, legyünk résen most is és lássuk be idejekorán, hogy nem kisebb veszély csirája

* L. Plutarch.

rejlik egy kóros, egyoldalú kultura túlkapásaiban, a nemzet leendő szellemi tőkéjével űzött helytelen gazdálkodásban.

Vajha a most egybegyülő tanférfiak feladatuk magaslatára emelkedve oldanák meg nagy, fontos missiójukat! Mi bizunk bennük és a Gondviselés áldását kérjük munkájukra.»

*

A Mária Dorothea Egyesület életéből. A M. D. E. a lefolyt hónapokban igen nagy tevékenységet fejtett ki. *A tanitónői szakosztály májusi ülésében* az *ezredéves* kiállításra küldött irásbeli dolgozatokkal foglalkozott. Az ülésen felolvasott becses tanulmányokat folyóiratunk jelen számában közöljük. A *választmány* az Otthon kibővítésének fontos kérdésével foglalkozott behatóan s az épités ügyét előkészítve a *közgyülés* elé terjesztette. A közgyülés az épitést elvben elhatározta, s ezért a szükséges pénz előteremtésére nagyobb akcziót kiván kifejteni. Felkéri ez uton is az egyesület jóakaróit gyüjtésekre és adományokra. A májusi közgyülés fontos határozatainak hitelesítésére juniusban újabb közgyülés ült össze, melyen örvendetesen vették tudomásul, hogy Hirsch báróné 4000 frtnyi újabb alapítványt tett.

IRODALOM.

EMLÉKKÖNYV ZIRZEN JANKÁ-nak, a budapesti állami polg. tanítónőképző intézet igazgatójának nyugalomba vonulása alkalmából ajánlják hálás tanítványai. 98 negyedrét lap, ára? Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája.

A hálás megemlékezésnek szép jelét adták Zirzen Janka tanítványai, midőn az előttünk fekvő szép kötetet Zirzen Janka arczképével és más képekkel diszítve kiadták. S kegyeletük nyilvánításával hasznos szolgálatot tettek hazai nőnevelésügyünk történetének is, mert megvilágították és megörökítették nőnevelésügyünk azon korszakát, mely Zirzen Janka negyedszázadot meghaladó tevékenységével összefügg.

Az emlékkönyvet Katona Lajosné szül. Thuránszky Irén, a budai tanítónőképző intézet igazgatója szerkesztette, nem várva azonban elismerést kegyeletes munkájáért, nevét nem jegyezte a könyv homlokára, sőt a könyvben elrejtve is hiába keressük azt. Csak keresve fedezzük fel Lázárné Kasztner Janka nevét is, ki a könyv szép ajánló sorait írta. Talán jelölni akarták ezzel is, hogy nemcsak maguk nevében írtak, fáradtak, hanem Zirzen Janka összes tanítványai nevében, s ha csak kevesek nevét találjuk is meg az emlékkönyvben, az mégis az összes tanítványok kegyeletének kifejezése. Ily értelemben ajánlja Lázárné a könyvet kedves mesterének a következő szavakkal.

«*Te, ki meleg lelked minden dobbanásával, magas értelmiséged fenköltségével nemzedékeket vezéreltél és lelkesítettél a jónak és igaznak szolgálatára, fogadd szeretettel tanítványaid hűségének tanúbizonyságát, kik eljövének, hogy a hála és szeretet szent tüzével bevilágítsák és megaranyozzák életed alkonyát*».

Ezen meleghangú ajánlást *Zirzen Janka* életrajza követi a kötetben Márits Róza tollából. Minden során végig rezeg a tanítványi, hogy ne mondjam gyermeki szeretet, melynek a kötet létrejöttét köszöni. A tanítványok e tekintetben szerencsésen választottak, mikor mesterük életrajzának megirását Márits Rózára bizták, ki nemcsak ismeri és szereti *Zirzen Jankát*, de irói egyénisége is megbír egy ilyen nagyobb feladatot.

A kötet legnagyobb részét ez az életrajz foglalja le a 3—68 lapokon. A gondosan irt életrajz főbb adatait olvasóink folyóiratunk régebbi évfolyamaiból különben is ismerik. Itt tájékozásul csak a fejezetek czímeit említjük fel, melyek a következők. Bevezetés. 1. Nőnevelésünk állapota az 1868. törvényczikk megalkotása előtt. II. Zirzen Janka, mint magán nevelőnő. III. Nyilvános működése a budai tanítónőképző megalakulásától. IV. Zirzen Janka a VI. ker. állami intézetek élén. V. A VI.

ker. intézetek megoszlása. VI. Igazgatói munkássága idején ért kitüntetései. VII. Egyleti működése. VIII. Zirzen Janka. — Közli az életrajz Zirzen Janka első, jászberényi intézetének (1844) az Andrássy-úti tanítónőképző intézetnek fényképmásolatait, s Zirzen Janka dolgozószobáját igen szép kivitelű lenyomatokban, kár, hogy az utóbbiból Zirzen Janka munkaasztala hiányzik.

Az életrajzot «Apró történetkék» követik Zirzen Janka életéből. Ilyen Zirzen Jankával összefüggő epizódot 25 növendék küldött be, névszerint Berta Ilona, Szarvassy Margit, Babare Adél, Virághalmi Árpádné Kudelka Kornelia, Fischer Sarolta, Vaigandt Anna, Dittler Regina, Ulrichné Broche Irma, Berzsenyi Margit, Mársits Róza, Hadik Ida, Hornyánszkyné Pavetits Vilma, Dr. Petz Lajosné Beszedits Róza, Kasztner Zsigáné Virágh Rózsa, Fürthné Czeizler Leona, Bartholomaides Adél, Kontné Földesi Klára, Kovácsné Nagy Luiza, Jeszenszkyné Tirpák Irén, Kalmár Jolán, Buzogány Mariska, Tattay Irén, Odor Emilia, Czimmermann Szidi, Radnayné Vámossy Ilona.

E kedves «apró történetek» jellemzők a mesterre és tanítványra egyaránt. Bár többet olvashatnánk a kötetben belőlük; bár értették volna meg a hivó szót és jelentek volna meg emlékezéseikkel Zirzen Janka tanítványai mindnyájan. Meg vagyunk győződve róla, hogy él a szerető megemlékezés mindnyájuk szivében, és hogy sokan járulhattak volna jellemző képecskékkel az életrajz kiegészítéséhez. E történetkék közül kettőt, melyek legjellemzőbbek arra a szellemre, melyben Zirzen Janka tanítványait vezette, itt közlünk.

Az első Berta Ilona tollából így hangzik: «Tizenkilencz évet töltöttem el örömben és búban, mint növendék és mint nevelőnő-tanítónő annak a nőnek körében, a kinek nagyságát, egyéniségének varázsát, nemes, a reális életben gyökeredző, önzetlen idealizmusát csak közvetetlen közelből lehetett igazán megismerni, megérteni! Most, hogy gondolataim a lefolyt éveket bekalandozzák és «szedegetik a sok szép emléket», ez emlékeknek, e becses talizmánoknak hatása alatt véghetetlen szeretettel, hálával telik meg lelkem e csodálatos nő lelki nagysága iránt. A mindennapi prózai közvetetlen érintkezésben, az élet apró, az ideálokat romboló viszonyaiban nagynak maradni, sőt erkölcsileg folyton nőni, fejlődni, erősbödni, tökéletesbülni, a saját gyengeségei felett diadalmaskodni: ehhez lelki erő kell, ez az igazi lelki nagyság ideálja! Ezt elérni csak nagyon keveseknek adatott. — Zirzen Janka, a mi kedves Janka nénink, a szemünk előtt a mindennapi élet prózájában fejlődött eszményképünkké, a nevelőnő, a nő, az ember ideáljává.

Ezt az idealizmust aztán, hogy úgy mondjam, suggerálta növendékeinek, kicsinek nagynak egyaránt; tanítónőinek, az intézet összes személyzetének, jóbarátnak, ismerősnek, úgyszólván mindenkinek, a ki vele közvetetlen érintkezésbe jött. — Mi volt ez az ideálizmus? A jónak, a nemesnek kutatása, keresése és megtalálása a vele való érintkezők szívében. — Nincs ember, a kire ez hatással ne volna, a ki ezt meg ne érezné, a ki ennek ne örülne, a kit ez fel ne melegítene s ne ösztönözne arra, hogy lelkének nemesebb, talán szunnyadó erejét forgalomba hozza, felhasználja, értékesítse. Zirzen Janka véghetetlen nagy művész volt ezen a téren és művészetének azért volt olyan nagy hatása, azért hódított vele kicsinynél nagynál egyaránt, mert a legegyszerűbb, a legközvetle-

nebb módon nyilvánult, mert forrása az *emberszeretet* volt, Isten legtökéletesebb teremtésébe vetett bizalom.

Szeret, becsül bennünket; azt hittük, éreztük mindnyájan s ennek az érzésnek a hatása alatt azután könnyebben eltürtük a javításunkra, tökéletesítésünkre alkalmazott módozatokat, melyek különben fájdalmat okoztak volna. — Nekem ez az érzésem megvolt vele szemben, már mint egészen kis leánynak.

Hadd mondom el azt a kis történetet, melynek hatása alatt ez az érzés megerősödött lelkemben, hogy soha többé el ne hagyjon, — azt a kis történetet, mely irányt adott életemnek.

Midőn az intézetbe kerültem, fejletlen gyermek-leány voltam, a kit odahaza az édes önfeláldozó szülői szeretet talán kissé túlságosan elkényeztetett. — Szorgalomban, törekvésben, tanulási vágyban nem volt hiány nálam, de a Janka néni még sem volt megelégedve velem, ezt éreztem és ez gyakran elbúsított. Éles látásával, lélektani megfigyelésével tudniillik csakhamar rájött arra, hogy engem a költeményekben megénekelt, képzelt, ideális világ — hol szebb a rózsa, tisztább a patak, zengőbbek a dalok, sokkal jobban érdekel, mint a reális élet ezer apró dolga, ügye, baja — szóval, hogy kevés bennem a praktikus érzék, hogy negy nem vagyok «körültekintő», «életrevaló» stb. Bizony még azt is hallottam tőle, hogy «élhetetlen» vagyok, ámbár lehetőleg nem szavakkal, hanem tettekkel igyekezett gyógyítani, nevelni. — Nagyon gyakran megfordult közöttünk és minden alkalmat felhasznált, hogy engem átformáljon, átgyúrjon; de hát persze lassan ment a dolog. Ha valamit el kellett hozni a lakásáról, az irodából, biztosra vehettem, hogy engem küld. A padlásra felhordani a kész kosarakat és egyéb iparkészítményeket (akkoriban sokféle háziipar munkanemet tanultunk) vagy onnan leszállítani, nekem is rendesen tisztem volt. A tanár uraknak esetleg üzenetet vinni, a városban egy s más dolgot bevásárolni, nekem jutott osztályrészül. Jaj, sokszor de terhemre volt, mert folyton azt éreztem, nem tudok jól megfelelni, nem tudom ő nagyságát kielégíteni! Soha életemben talán semminél sem fejtettem ki annyi igyekezetet. Bizony azért három éven keresztül nem egyszer hallottam: «megverik magát a növendékei, Ilonka, majd meglássa, megverik.» — Én pedig ilyenkor fülig pirultam és azt gondoltam magamban: no azt nem fogom engedni és igazán úgy is éreztem, hogy nem fognak megverni a növendékeim, de hát nem szólhattam. Igy tartott ez mind a három éven keresztül, Zirzen ő nagysága még én, mind a ketten harczoltunk, az én természetem ellen. Engem feltüzelt a harczra, sokszor elmondta: «milyen kár, hogy maga nem életrevalóbb, milyen kár, hogy meg fogják verni a növendékei. Bennem ilyenkor sok mindenféle gondolat, érzés felébredt, legerősebben az a vágy, bárcsak olyanná tudnék lenni, a milyennek ő óhajtaná látni. Éreztem, hogy a javamat akarja, mégis sokszor fájt a lelkemnek, a mit mondott. Az Isten áldja meg érte, hogy nem hagyott békében. Eljött azután az én tanuló életemnek is az a nagy napja, mikor a növendék először áll a gyermekek előtt, mint tanítónő, mikor először teszik próbára tanítónői arravalóságát, mikor először tart gyakorlati tanítást. Számtani tételem volt, a közönséges tört fogalmának ismertetése, az elemi iskola negyedik osztályában.

Most is látom magamat és szinte átélem azt a lelki izgatottságot,

a mely készülés közben a tanítást megelőzte. Én voltam az első, a ki kilépett a síkra az osztályomból, én kaptam legelőször tételt. Véghetetlen érdeklődéssel voltak irántam társaim. Szerettük egymást, örültek volna, ha sikerül a kisérlet. 16—17 éves szivekben önzetlen szeretet dobog egymásért. Nem voltam levert, bizonyos kiváncsiság is felébredt bennem, vajjon milyen is lesz a dolog? Otthon kicsi gyermekkoromban folyton iskolát játszottam, talán olyan lesz? Buzgón, buzgón imádkoztam a jó Istenhez és azután elszántam magam mindenre.

Itt volt az idő, előszólítottak, tanítanom kellett. És én tanítottam és számomra — úgy mint hajdan játékközben — megsemmisült a világ, mindent és mindenkit elfelejtettem, összes szellemi, erőimet birtokukba vették a gyermekek és én beszéltem, szemléltettem tettem-vettem mindaddig, míg egyszerre csak azt hallottam: elég! Kipirult arczczal mentem a helyemre, hallottam, a mint a leányok sugdosták: jó volt. A gyermekeket hazaküldték, de én még mindig kábult voltam, mindaddig, míg ő nagysága szavát meg nem hallottam. Istenem! hát hogy ne ébresztettek volna fel ezek a szavak, mikor így hangzottak: «Nekem ettől a kis leánytól tulajdonképen bocsánatot kell kérnem! Három év óta üldözöm azzal, hogy meg fogják verni a növendékei, no hát ünnepélyesen kijelentem, hogy nem fogják megverni. Jó volt, kis leányom» és a kezét nyujtotta.

Igazán boldog voltam abban a pillanatban. A lélekből jövő szavak a lelkemig hatottak, megerősítették önérzetemet, nemes ambicziót, kedvet ébresztettek bennem a munka iránt, melynek Zirzen Janka a leglelkesebb képviselője. És ő nagysága, a Janka néni iránt megtelt a lelkem szeretettel, hálával és ezek az érzések örök tanyára találtak nálam.»

*

«Karácsonykor — írja Jeszenszkyné Tirpák Irén — csaknem üresen maradt az intézet, mert a ki csak tehette, hazament az ünnepekre. Nekem útiköltségem nem lévén, ott maradtam, de Budán maradt az én húgom is, a ki akkor az elemi képzőnek volt a növendéke.

Zirzen finom lelke kitalálta, hogy mivel szerezzen ennek a két szegény leánynak örömet.

Magához hivatott és egy kis levélkét adott a kezembe, azzal az utasítással, hogy vigyem át a budai képezdébe, és az igazgatónőnek adjam át. Még útiköltséggel is jól ellátott.

Parancsához híven át is vittem a levélkét.

Az igazgatónő elolvassa s oda szól hozzám: «Elviheti».

— Mit? kérdém én félve.

— Hát azt sem tudja miért jött?

— Ezt a levelet hoztam el.

— No hát akkor olvassa el mi van benne.

Abban a levélben pedig szépen kérte Zirzen Janka az igazgatónőt, hogy engedje el hozzá Juliska húgomat vendégnek, hadd töltse a két testvér együtt a karácsony-ünnepet, majd ő gondját viseli a kis leánynak azalatt.

Soha ennél kedvesebb karácsonyi meglepetésben nem részesültem.

*

Ezeket a kedves visszaemlékezéseket a kötetben «Emléksorok» követik, szintén a tanítványok s egy-két hálás ismerős tollából. Csak a felszólítás félreértésének tudhatjuk be, hogy ilyen emléksorokat is csak 13-an küldtek be, és pedig: Zöllner Erzsi, Dorogságiné Rapos Aranka, Philipp Paula, Polereczky Jolán, Vámosy Margit, Tocsek Helén, Benczur Gyuláné, Saláry Irma, Szathmáry Györgyné. Egy a sok közül. Hentaller Elma, Hampelné Pulszky Póli, Wollmann Geraldin.

Alig álljuk meg, hogy a kedves emléksorok közül, melyek mindegyike sugárzik az ünnepelt iránt érzett szeretettől, ide ne igtassunk egynéhányat. De olvasóink bizonyosan olvassák ezeket a megemlékezéseket az emlékkönyvből, mert kétségtelen, hogy a nőnevelés iránt érdeklődők — már csak a kiváló igazgató életrajza miatt is — mindnyájan meg fogják szerezni ezen — díszes kiállításával a Hornyánszky nyomdát dicsérő — érdekes emlékkönyvet. *S. J.*

*

A NÉPISKOLAI TANFELÜGYELET REFORMJA. Irta *Halász Ferencz* kir. tanácsos, kir. tanfelügyelő, a közoktatási miniszterium népiskolai VI. *a)* alosztályának főnöke. Budapest, magy. kir. tud. egyetemi könyvnyomda. 1897. 37. l.

Egy csinos kis, kék borítékú füzetet kaptunk, melyben egy igazi szakember mondja el a véleményét, nem csak tárgyismerettel, de tárgyszeretettel, az egész népnevelés ügyének szeretetével, a népnevelés egyik legfontosabb kérdésében, a tanfelügyelet kérdésében. Magas eszményi hivatást tűz ki az iró a tanfelügyelők elé mikor ezt mondja: «Lebegjen a magyar tanfelügyelő előtt mindig fényes csillagként a nagy nemzeti czél: a magyar állam nem magyar ajkú lakóit a népoktatás által nyelvben és érzületben magyarrá nevelni; az államfentartó elemet pedig nagygyá és hatalmassá tenni.» Ily nagy feladatok munkálása az egész embert kivánja.

Pontosan körvonalazza ehhez képest a tanfelügyelő jogait és kötelességeit, de határozottan kivánja, hogy: «*A tanfelügyelő működésének súlypontja az iskolák beléletére essék.* Ebből a czélból sürgeti a *szakvizsgálatot*, a *tanfelügyelői képzettség* szabályozását; kivánja, hogy *a tanfelügyelői állás a néptanitók kitünőségei elől el ne zárassék.* Az iskolalátogatásokat a *tanfelügyelőre és segédtanfelügyelőre* nézve fokozni, illetőleg nagyobb mértékűvé tenni kivánja, s ezért a költségvetésbe *úti átalányokra* nagyobb összeg felvételét sürgeti. Szükségesnek tartja, hogy *a tanfelügyelői állások a központi kormányzattal szerves összeköttetésbe hozassanak.* Ezen kapcsolat szerinte legczélszerűbben úgy létesíthető és biztosítható, ha a «*központban rendszeresittetik 5 főtanfelügyelői állás*, a melyekre a tanfelügyelői kar kitünőségei lépnének elő, mindannyi a VI. fizetési osztály illetményeivel és egyenkint 800 frt úti átalánynyal. Ezen főtanfelügyelők a közoktatási miniszterium népoktatási ügyosztályának rendes előadói lennének; a 65 tankerület, főleg a nemzetiségi és egyéb viszonyok egybevágóságára figyelemmel, felosztatnék az öt tanfelügyelő között; p. o. az egyiknek kerületét képezhetné az észak-keleti, a másikét az észak-nyugoti, a harmadikét a Dunántúli, negyedikét az Alföld, végre az ötödikét a Királyhágóntúli tankerületek. Főteendőjük volna: a hatáskörükbe osztott tanfelügyelő-

ségeket évenkint legalább egyszer megvizsgálni; a tankerületek népoktatási viszonyai felől alapos tájékozódást szerezni; a teendőkre nézve határozott működési programmot megállapítani; az analog viszonyú tankerületek kulturalis ügyeinek fejlesztésében harmonikus irányt biztosítani; a helyi főtényezők körében a kulturalis ügyek iránt meleg érdeklődést felkelteni. A főtanfelügyelők, a központban rendes előadói lennének a saját kerületük ügyeinek; időnkint az osztályfőkök elnöklete alatt tanácskoznának az országos szempontból szükséges teendők stb. felől. Értekezhetnének időnkint a kerületükbeli tanfelügyelőkkel.

Nem kételkedünk benne, hogy Halász tanfelügyelő úr szava a mi különös ajánlásunk nélkül is elhat az illetékes és legilletékesebb körökbe. Hogy olvasóink figyelmét a kis füzetre mégis felhivjuk, az azért van, mert az ő felvilágosításaiból a nem szakember is sokat tanulhat.